

**UNIVERZITA PALACKÉHO
V OLOMOUCI**

FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA DĚJIN UMĚNÍ

**Podoba kostela sv. Vavřince v Žebráku
a jeho mobiliáře v průběhu 17. a 18. století**

bakalářská diplomová práce

Hana Kořánová

Vedoucí práce: Mgr. Zuzana Macurová, Ph.D.

Olomouc 2023

Místopřísežně prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou práci vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucí práce s použitím uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 31. 7. 2023

Hana Kořánová

Rozsah práce: 115 904 znaků včetně mezer

Poděkování

Ráda bych poděkovala především vedoucí práce Mgr. Zuzaně Macurové, Ph.D. za její odborné rady, podněty k bádání, věnovaný čas a zejména za trpělivost.

Dále děkuji pracovníkům Státního okresního archivu v Berouně, Národního archivu v Praze a Národního památkového ústavu v Praze za jejich ochotu a pomoc při hledání archivních pramenů. Za nesmírnou vstřícnost děkuji také Římskokatolické farnosti Žebrák.

Obsah

ÚVOD	6
1 PŘEHLED DOSAVADNÍHO BĀDÁNÍ	8
2 DĚJINY A STAVEBNÍ VÝVOJ KOSTELA SV. VAVŘINCE	13
2.1 POPIS AKTUÁLNÍ PODOBY KOSTELA	18
3 MOBILIÁŘ	20
3.1 MOBILIÁŘ VE SVĚTLE INVENTÁŘŮ	20
3.2 DNEŠNÍ VYBAVENÍ KOSTELA	26
ZÁVĚR	55
SEZNAM ZKRATEK	57
SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY	58
SEZNAM VYOBRAZENÍ	64
OBRAZOVÁ PŘÍLOHA	67
ANOTACE	101

Úvod

Kostel sv. Vavřince, kterému se bakalářská práce věnuje, se nachází ve městě Žebrák v okrese Beroun. Město se ve středověku stalo poměrně významnou obchodní křižovatkou díky své poloze na spojnici Prahy a Plzně. Nejprudšího rozkvětu se obec dočkala za vlády krále Václava IV., jenž ji povýšil na královské komorní město. Umístění města bylo sice v mnoha ohledech výhodné, avšak v průběhu následujících staletí zapříčinilo i několik devastujících událostí, které zásadně ovlivnily jeho podobu, včetně kostela sv. Vavřince a jeho mobiliáře. Na počátku 17. století musel být chrám po ničivém požáru dokonce znovu postaven, zničena byla i velká část kostelního vybavení. V následujících dvou stoletích byl kostel několikrát rekonstruován a mobiliář byl značně rozšířen. Současná podoba chrámu pochází z roku 1780, kdy došlo k poslednímu velkému požáru, jenž ovlivnil i dnešní podobu mobiliáře. Tyto proměny z průběhu 17. a 18. století se bakalářská práce snaží co nejpřesněji obsáhnout v rámci shrnutí dějin kostela, stavební historie a rozboru jednotlivých součástí mobiliáře. Zpracované téma považuji za hodné pozornosti proto, že se, navzdory ničivým událostem a poklesu významnosti města Žebrák, v kostele sv. Vavřince nachází cenná umělecká díla nadprůměrné kvality, která dosud nebyla podrobena detailnímu studiu.

První kapitola se věnuje přehledu bádání a jeho vývoji, představuje zásadní badatele a vyzdvihuje hlavní přínosy textů, jimiž přispěli k tématu. Druhá kapitola pojednává o dějinách kostela v kontextu historie města Žebrák. Přehled hlavních historických událostí dává do spojitosti se stavebním vývojem kostela. Ač se v bakalářské práci zabývám stavbou v období baroka, kapitola nastiňuje dějiny chrámu již od jeho vzniku v 2. polovině 13. století pro celistvou představu o kontextu, ve kterém byl kostel založen – shrnutí historie je však pojaté velmi stručně, pouze v nejzásadnějších událostech. Ke kapitole následně přičleňuji podkapitulu *Popis aktuální podoby kostela*, v níž podrobně líčím hmotu stavby a architektonické prvky interiéru a exteriéru. Zmíněna jsou také drobná sochařská díla nacházející se v areálu chrámu.

Hlavní část práce je věnovaná kostelnímu vybavení. Kapitola *Mobiliář* se opírá zejména o archivní průzkum, díky kterému se mi podařilo představit přibližnou podobu jak bočních oltářů, jež se do dnešních dob nedochovaly, tak původního hlavního oltáře sv. Vavřince, z nějž zůstal pouze oltářní obraz. První podkapitola *Mobiliář ve světle inventářů* se pomocí dobových inventářů pokouší podat co nejpodrobnější výpověď

o nedochovaných součástech kostelního vybavení, zejména o bočních oltářích. Tato část práce se snaží nastínit, jak se položky mobiliáře měnily v průběhu 17. a 18. století, a popsat jejich podobu. Druhá podkapitola je koncipována jako katalog. Věnuje se jednotlivým uměleckým dílům, jež se v kostele sv. Vavřince aktuálně nachází, a podrobuje je umělecko-historické analýze. V první řadě je popisuje, dále se zabývá ikonografií a stylovým hodnocením, u některých děl upřesňuje jejich původ, autorství a dataci jejich vzniku.

Cílem práce je tedy nejprve souhrnně představit dosavadní bádání o kostele sv. Vavřince a jeho uměleckém vybavení a následně ho doplnit o dosud nepublikované informace vyzkoumané z archivních pramenů. Dalším záměrem je komplexní zhodnocení a představení uměleckých děl. Touto prací bych ráda vytvořila ucelenou a aktualizovanou představu o podobě kostela sv. Vavřince a jeho vybavení, které si rozhodně zaslouhuje badatelskou pozornost, a poukázala na další oblasti, které by mohly být předmětem budoucí badatelské činnosti.

1 Přehled dosavadního bádání

Kostel sv. Vavřince v Žebráku je poměrně málo probádaným tématem, navzdory svému významu a dlouhé historii. Zmiňuje ho sice vícero publikací věnujících se dějinám města, avšak často je představen pouze pomocí velmi zobecněných informací. Několika autorům se ale podařilo zásadně přispět do vývoje bádání, čímž se stali přímým a nenahraditelným zdrojem pro další badatele.

Jako první se kostelu sv. Vavřince věnuje Ludvík Vorel ve své *pamětní knize*, sepsané ručně roku 1886 a strojově přepsané Oldřichem Müllerem roku 1953.¹ Historik v textu podrobně zaznamenává dějiny města Žebrák od jeho vzniku po konec 18. století včetně osudů, které potkaly žebrácký kostel. Vznik původní gotické stavby datuje do doby po roce 1336, kdy hrad i městečko Žebrák získal do svého majetku král Jan Lucemburský. Ve druhé, místopisné části *paměti* zahrnuje i informace k mobiliáři kostela, zejména pak k bočním oltářům.² Za text zařadil také přehledný letopisný výčet hlavních událostí, kterými město Žebrák prošlo. Vorlova pamětní kniha je zdrojovým dokumentem, sestaveným z mnoha archivních pramenů a dalších nepublikovaných i publikovaných textů, ze kterého čerpají všichni následující badatelé.

Dalším autorem, který kostel sv. Vavřince zmiňuje, je Václav Müller ve své publikaci *Hrady Žebrák a Točnick a město Žebrák* z roku 1925.³ Badatel uvádí, že historie města Žebrák může sahát až do dob před vznikem křesťanství, ohledně kostela sv. Vavřince nepřináší žádné nové poznatky. V rámci sepsané historie města jej pouze zmiňuje, a to i v souvislosti s ničivými katastrofami, které oblast zasáhly.

Na Václava Müllera navázal Jindřich Jůna, jenž redigoval publikaci *Monografie Hořovicka a Berounska*.⁴ V šestém díle sedmisvazkového souborného díla, věnujícím se místopisu a vydaném roku 1931, je v Jůnově textu pozornost upřena i na město Žebrák, avšak kostel sv. Vavřince není středem zájmu badatele. Jůna se opět zabývá dějinami města, zmiňuje například jména mnohých městských činitelů napříč

---

¹ Ludvík Vorel, *Pamětní kniha královského komorního města Žebráku. Díl první: část historická*, Praha 1886 (přepsáno Oldřichem Müllerem roku 1953, uloženo na městském úřadě Žebráku, dostupné na <https://www.zebrak.cz/vorlova%2Dkronika/ms-4609/p1=4609>, vyhledáno 17. 7. 2023).

² Ludvík Vorel, *Pamětní kniha královského komorního města Žebráku. Díl druhý: část místopisná*, Praha 1886 (přepsáno Oldřichem Müllerem roku 1953, uloženo na městském úřadě Žebráku, dostupné na <https://www.zebrak.cz/vorlova%2Dkronika/ms-4609/p1=4609>, vyhledáno 17. 7. 2023).

³ Václav Müller, *Hrady Žebrák a Točnick a město Žebrák*, Hořovice 1925.

⁴ Jindřich Jůna (ed.), *Monografie Hořovicka a Berounska VI.: Místopis*, Praha 1931.

historií, ale jinak je jeho text spíše shrnujícího charakteru, pro téma žebráckého kostela sv. Vavřince není příliš přínosný.

Důležitým pramenem pro vývoj bádání je stavebně historický průzkum historické části města Žebrák vedený Dobroslavem Líbalem, zaznamenaný roku 1978.⁵ Jeho součástí je podrobný popis interiéru a exteriéru kostela sv. Vavřince i skulptur stojících v jeho okolí, zahrnuta je také budova fary. Dobroslav Líbal v textu rovněž apeluje na památkářskou péči, aby se zasadila o ochranu urbanistického celku a o zapsání více městských domů s gotickými základy do seznamu kulturních památek.

Následně byl kostel sv. Vavřince zařazen do publikace *Umělecké památky Čech 4 [T–Z]* z roku 1982, již redigoval Emanuel Poche.⁶ Text je zásadní pro další bádání, jelikož se jedná o první umělecko-historické zpracování tématu, ač poměrně stručné. V příspěvku o žebráckém kostele je výstižně popsán exteriér a interiér, text se věnuje rovněž veškerému mobiliáři, přičemž uvádí i pravděpodobné autory a datace vybraných děl.

Jan Čáka ve své knize *Podbrdskem od městečka k městečku* z roku 1988 mimo jiné publikuje stručné poznámky k dřevorezbě Oplakávání Krista z hradu Žebrák, také však poukazuje na nejstarší vyobrazení města v reliéfu nacházejícím se na stříbrné monstranci datované do roku 1695, jež je součástí mobiliáře kostela sv. Vavřince.⁷ Krom toho je však publikace zaměřena převážně na historii města.

Ladislav Zvonař je publicista a rodák ze Žebráku, který bádání o městě a kostele sv. Vavřince věnoval mnoho úsilí. Ve svém příspěvku *Děkani, faráři a administrátoři kostela sv. Vavřince v Žebráce: Kněží rodáci* z roku 2002 sestavuje seznam osob, které působily v kostele sv. Vavřince, včetně jejich dat narození a úmrtí.⁸ Jejich jména pak propojuje s dějinami farního kostela a zasazuje je do historického kontextu. Publikace také obsahuje výčet kostelního vybavení i uměleckých děl umístěných v exteriéru, uvádí rovněž nové informace o jejich původu.

Zvonař následně roku 2004 sestavil dílo *Žebrák: Děkanský kostel sv. Vavřince*, které obsahuje jak autorovy texty, tak přímo zpřístupňuje některé archivní prameny,

---

⁵ NPÚ, ÚOP středních Čech v Praze, Archiv, sign. P 178, Dobroslav Líbal – Marie Heroutová – Ludmila Koběrská, *Žebrák. Stavebně historický průzkum historické části*, Praha 1978.

⁶ Emanuel Poche (red.), *Umělecké památky Čech 4 [T–Z]*, Praha 1982, s. 401–403.

⁷ Jan Čáka, *Podbrdskem od městečka k městu*, Praha 1988.

⁸ Ladislav Zvonař, *Děkani, faráři a administrátoři kostela sv. Vavřince v Žebráce: Kněží rodáci*, Žebrák 2002.

fotografie či výňatky z městské kroniky.⁹ Autor tak vytvořil přehledný soubor dostupných zdrojů a východisek k dalšímu bádání.

Miloš Garkisch přispěl k bádání svou studií *Historie zvonů v Žebráku a ve Zdicích*, publikované ve *Sborníku Státního okresního archivu v Berouně* roku 2008.¹⁰ Text shrnuje proměny kostelních zvonů v průběhu několika století, neopomíná zmínit ani informace o výdajích s nimi spojenými, jejich popis či údaje o jejich hmotnosti. O samotném kostele nové poznatky nepřináší.

Roku 2010 vydal Ladislav Zvonař další text věnující se jeho rodišti, *Historie kostelů Římskokatolické farnosti Žebrák*.¹¹ Kostel sv. Vavřince je v něm zpracován v podstatě stejným způsobem jako v ostatních Zvonařových pracích, studii však doplňují informace o ostatních kostelech žebrácké farnosti, jež prošly podobnými událostmi jako kostel v Žebráku, a tak jsou u některých zřetelné určité podobnosti v architektonickém tvarosloví.

Ve stejném roce bylo publikována kniha *Město Žebrák: rodáci a památky*, sepsaná Karlem Pánkem, Vladimírem Benešem a Františkem Lorencem.¹² Autoři sice uvádí některá umělecká díla nacházející se v kostele, věnují se jim však jen velmi povrchně. Některá jejich tvrzení jsou navíc značně nejasná – v textu např. píše, že se v interiéru nachází obraz sv. Václava od malíře Karla Škréty (1610–1674), v současné době se však v kostele takový obraz nevyskytuje.

Karel Kuča v osmém díle publikace *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, vydaném roku 2011, stručně popisuje chrám sv. Vavřince po vzoru předchozích badatelů, zároveň však upozorňuje na dosud nezmíněný zdroj pro bádání, grafiku Friedricha Bernharda Wernera (1690–1776), která zobrazuje město Žebrák včetně kostela sv. Vavřince v první čtvrtině 18. století.

V kapitole věnující se přehledu dosavadního bádání a publikované literatury nelze opominout ani archivní prameny, na jejichž základě tato práce z velké části stojí. Nejdůležitějšími pro vlastní bádání se staly inventáře kostela uložené ve Státním okresním archivu v Berouně. První z dochovaných pramenů byl sepsán roku

---

⁹ Ladislav Zvonař, *Žebrák: Děkanský kostel sv. Vavřince*, Žebrák 2004.

¹⁰ Miloš Garkisch, *Historie zvonů v Žebráku a ve Zdicích*, in: *Minulost Berounska 11. Sborník státního okresního archivu v Berouně*, Beroun 2008, s. 72–85.

¹¹ Ladislav Zvonař, *Historie kostelů Římskokatolické farnosti Žebrák*, Žebrák 2010.

¹² Karel Pánek – Vladimír Beneš – František Lorenc, *Město Žebrák: rodáci a památky*, Žebrák 2010.

1691 a je zařazen ve fondu Archiv města Žebrák.¹³ Ostatní inventáře se nachází ve fondu Římskokatolický děkanský úřad Žebrák, z většiny byly sepsány při příležitosti nástupu nového děkana do funkce. Dochované prameny obsahují inventáře vedené od roku 1731 až do roku 1881, přičemž bakalářská práce vychází zejména z inventářů z let 1731–1736, 1759, 1762, 1781, 1788.¹⁴ Při bádání byly prozkoumány i inventáře novější, z roku 1792 a 1809, jedná se však spíše o kostelní účty, o mobiliáři informace nepřinášejí.¹⁵ Další inventáře, sepsané v 19. století, nejsou v práci více zkoumány, jednak s ohledem na časové ohraničení tématu práce, jednak kvůli jejich ne příliš přínosnému obsahu.¹⁶ Alespoň za zmínku však stojí ten z roku 1863, jelikož opět přináší soupis bočních oltářů a také jako první uvádí hlavní oltář sv. Karla Boromejského.¹⁷

Podotýkám, že jediným publikovaným inventářem je ten z let 1731–1736, který, ač pouze částečně, zahrnul do svého textu *Žebrák: Děkanský kostel sv. Vavřince* Ladislav Zvonař. Autor se však archiválii příliš nevěnuje, používá ji pouze jako obrazovou ilustraci.¹⁸ Právě tento soupis kostelního vybavení je však jedním z nejzásadnějších pro poznání nedochovaných součástí mobiliáře, zejména bočních oltářů, jelikož nejen určuje umístění, ale přináší i jejich krátký popis. Je psán českým jazykem pomocí variace znaků kurentu a latinky.

Zásadními pro bádání byly i archivní prameny uložené v Národním archivu, ve fondu Archiv pražského arcibiskupství. Přínosné byly jednak další kostelní inventáře, jednak recepta pražského arcibiskupství. Fond obsahuje dva opisy inventáře z let 1731–1736, dále inventář z let 1743, 1752 a 1753.¹⁹ Nejprínosnějším byl inventář z roku 1752,

---

¹³ SOkA Beroun, fond Archiv města Žebrák, sign. 4, kart. 5, inv. č. 470, Živnostenské, vojenské, církevní a školské věci 1638–1791, číselné rozmezí 1–68, (Účty kostela sv. Vavřince, 1654–1791, čís. rozm. 69–82), Inventář kostela z roku 1691.

¹⁴ SOkA Beroun, fond Děkanský úřad Žebrák, kart. 1, inv. č. 37–51, Inventáře kostela, 1731–1884, Inventář z let 1731–1736. – SOkA Beroun, fond Děkanský úřad Žebrák, kart. 1, inv. č. 37–51, Inventáře kostela, 1731–1884, Inventář z roku 1759. – SOkA Beroun, fond Děkanský úřad Žebrák, kart. 1, inv. č. 37–51, Inventáře kostela, 1731–1884, Inventář z roku 1762. – SOkA Beroun, fond Děkanský úřad Žebrák, kart. 1, inv. č. 37–51, Inventáře kostela, 1731–1884, Inventář z roku 1780. – SOkA Beroun, fond Děkanský úřad Žebrák, kart. 1, inv. č. 37–51, Inventáře kostela, 1731–1884, Inventář z roku 1788.

¹⁵ SOkA Beroun, fond Děkanský úřad Žebrák, kart. 1, inv. č. 37–51, Inventáře kostela, 1731–1884, Inventář z roku 1792. – SOkA Beroun, fond Děkanský úřad Žebrák, kart. 1, inv. č. 37–51, Inventáře kostela, 1731–1884, Inventář z roku 1809.

¹⁶ Inventáře se soustředí zejména na kostelní příjmy, výdaje a soupis církevních povinností, mohou tak být přínosné, avšak ne pro zkoumané téma této bakalářské práce.

¹⁷ SOkA Beroun, fond Děkanský úřad Žebrák, kart. 1, inv. č. 37–51, Inventáře kostela, 1731–1884, Inventář z roku 1863.

¹⁸ Viz Zvonař (pozn. 4), s. 89–92.

¹⁹ NA, APA I, sign. D 85–90, kart. 2414, Inventáře Žebrák, Inventář z roku 1743. – NA, APA I, sign. D 85–90, kart. 2414, Inventáře Žebrák, Inventář z roku 1752. – NA, APA I, sign. D 85–90, kart. 2414, Inventáře Žebrák, Inventář z roku 1753.

psaný latinsky, který přináší další detaily v popisech bočních oltářů. Důležitá pro bádání byla také recepta zaslaná žebráckým děkanem Josefem Rodovským pražskému arcibiskupství, ve kterých Rodovský žádá o zřízení dvou oltářů, *sv. Jana Nepomuckého a Nejsvětějšího Srdce Páně*.²⁰

Ač kostel sv. Vavřince není zcela neprozkoumaným tématem, ve zmíněných textech je o něm mnohdy pojednáváno pouze v rámci historie města Žebrák. Zejména mobiliáři pak většina publikací nevěnuje příliš velkou pozornost, mnohdy je kostelní vybavení dokonce zcela opomíjeno. Navzdory tomu bylo dosavadní bádání pro tuto bakalářskou práci nepostradatelným odrazovým můstkem, bez nějž by se nešlo obejít. Zásadní zdroj však představují zejména archivní prameny, díky nimž bylo možné přinést dosud nepublikované informace a rekonstruovat podobu nedochovaných součástí mobiliáře.

---

²⁰ NA, APA I, sign. D 46, kart. 1571, recepta II 1779, praesentatum 22. 2. 1779. – NA, APA I, sign. D 34, kart. 1413, recepta I-II 1765, praesentatum 12. 2. 1765.

2 Dějiny a stavební vývoj kostela sv. Vavřince

Chceme-li sledovat dějiny a stavební vývoj žebráckého kostela, jsem toho názoru, že je nutné přihlížet k historii celého města, se kterou rozvoj chrámu neodlučitelně souvisí. Díky historickým souvislostem si pak lze odůvodnit i některé zajímavé skutečnosti, jako třeba to, že se v kostele nachází tak kvalitní umělecké památky.

Dějiny města Žebrák sahají až do dob středověku. Ač byla oblast nejspíš osídlena již dříve, vznik samotné obce je úzce spjatý se stavbou nedalekého hradu Žebrák, který měl být založen ve 2. polovině 13. století.²¹ Václav Müller podotýká, že zde osada pravděpodobně stála dříve než hrad, jelikož se podhradí nenachází v jeho bezprostřední blízkosti.²²

Datace vzniku kostela sv. Vavřince je podobně nejistá jako datace vzniku města, v němž se chrám nachází. Ladislav Zvonař tvrdí, že byl kostel založen nejspíš již ve 13. století, za Oldřicha Zajíce z Valdeka, prvního doloženého držitele hradu Žebrák a k němu příslušejícího podhradí.²³ Další badatelé uvádí, že lze stavbu kostela datovat spíše na přelom 13. a 14. století či až do 1. poloviny 14. věku.²⁴ V každém případě se však ze středověké stavby vlivem pozdějších ničivých událostí nic nedochovalo, bohužel nejsou známé ani žádné zmínky o její podobě. Dá se předpokládat pouze to, že kostel stál přibližně na stejném místě jako dnes, tedy na náměstí.

Nástupem Václava IV. na český trůn roku 1378 začíná pro Žebrák zlatá éra rozvoje. K zásadní události došlo roku 1396, kdy panovník vydanou listinou vyhlásil, že bude obec Žebrák, do té doby podřízená královskému městu Berounu, nadále užívat práv a privilegií královského komorního města.²⁵ Václav IV. také nechal pro ochranu města postavit hradby, které okolo obce stály až do 17. století, kdy byly během třicetileté války rozbořeny procházejícími habsburskými vojsky.²⁶

---

²¹ Roku 1857 objevil poutník Krolmus na vrchu nad městem, tzv. Kraví Hůrce, pozůstatky pohanského obětiště, z dob před vznikem křesťanství. Pod kopcem, za hradbami města se pak nacházelo pohanské pohřebiště. Václav Müller z těchto nálezů soudí, že se zde rozprostírala poměrně velká osada. Viz Müller (pozn. 3), s. 47.

²² Ibidem, s. 47.

²³ Viz Zvonař (pozn. 11), s. 31.

²⁴ Viz Pánek – Beneš – Lorenc (pozn.12), s. 61. – Viz Vorel (pozn. 1), s. 7. Václav Müller dataci dedukuje z popisu pražské diecéze z doby arcibiskupa Arnošta z Pardubic, z let 1344–1350, ve které je kostel i s farou uveden již jako déle zavedený. Viz Müller (pozn. 3), s. 47.

²⁵ Viz Vorel (pozn. 1), s. 14.

²⁶ Ibidem, s. 17. Hradby měly tři vjezdy: bránu pražskou na východě, plzeňskou na západě a hradskou, vedoucí na hrad Žebrák. U každé také stála strážní věž.

Po roce 1412 započal rozvoj města zpomalovat, obzvláště kvůli tomu, že byl král Václav IV. zcela zaneprázdněný náboženskými spory. Roku 1425 město zasáhla první zásadní ničivá událost, když se nedaleké hrady Žebrák a Točnick pokusila dobýt vojska Táboritů a Sirotků. Ač byl jejich útok neúspěšný, při svém postupu vojáci vypálili a zničili značnou část města včetně kostela stojícího v jeho centru.²⁷ Poškozený chrám sv. Vavřince byl následně opraven, avšak ani z této doby nejsou známé žádné zmínky o jeho podobě.

V historii města následovalo klidné a stabilní období, které trvalo až do roku 1532, kdy obec zachvátil velký požár.²⁸ Oheň poničil několik desítek domů, radnici, školu, městské hradby s branami, nevyhnula se mu ani fara a kostel sv. Vavřince, přičemž požár zničil do základů nejen samotnou stavbu, ale i kostelní vybavení.²⁹ Následně měla započít stavba nového kostela, nejprve spíše provizorní, pouze pro zajištění základních potřeb k vykonávání bohoslužeb. Kompletní výstavba se nakonec prodloužila až do počátku 17. století.³⁰

Ještě před dokončením přestavby však kostel opět vyhořel při požáru roku 1608, který zasáhl také desítky obytných domů, pivovar, městské brány a faru. Oheň nejprve pohltil střechu chrámu, následně popukaly zdi kostelní lodi i věže a z větší části se zbortily, také se roztavily zvony.³¹ Dá se předpokládat, že při tak velké zkáze zanikla i většina mobiliáře. Kvůli nedostatku prostředků byly nejprve zaopatřeny jen nejnutnější opravy, výstavba kompletně nového kostela pak započala roku 1613.³² Obnova města postupovala velice pomalu, zčásti kvůli obtížnému financování, zčásti i kvůli náboženské situaci – značná část obyvatel Žebráku se hlásila k protestanství, tudíž došlo k odlivu zdejší populace, jež odmítla konvertovat ke katolictví.³³ Obnovu kostela, na jehož stavbu byla roku 1636 zřízena sbírka, se nakonec podařilo dokončit.³⁴

---

²⁷ Viz Čáka (pozn. 7), s. 534.

²⁸ Ibidem, s. 534–535. V tu dobu měl ve městě pobývat král Ferdinand I., cestující z Prahy do Plzně, a právě v domě, kde přespával, měl požár vypuknout.

²⁹ Viz Vorel (pozn. 1), s. 61.

³⁰ Viz Vorel (pozn. 2), s. 9.

³¹ Viz Vorel (pozn. 1), s. 84.

³² Viz Vorel (pozn. 2), s. 9.

³³ Viz Vorel (pozn. 1), s. 122.

³⁴ Ibidem, s. 126.

Krátce nato, roku 1639, byl však Žebrák vypálen švédskými vojsky v čele s generálem Bannérem.³⁵ Nepřátelští vojáci po vniknutí do města způsobili mnoho škod. Mimo jiné zapálili i hřbitovní zeď, k níž přiléhaly dřevěné krámky. Od nich se nejspíš následně vznítily také kostel sv. Vavřince.³⁶ Obyvatelům města se podařilo zachránit alespoň většinu vybavení chrámu, jelikož se o postupu Švédů dozvěděli s předstihem a stačili schovat mobiliář na hradě Točnicku.³⁷ Nutné opravy kostela byly provedeny do roku 1641, celková rekonstrukce byla následně dokončena vystavěním věže roku 1656 a posvěcením zvonů.³⁸ V rámci této barokní proměny měl být hřbitov nacházející se okolo kostela sv. Vavřince rozšířen.³⁹

Podobu chrámu z roku 1656 by měla zachycovat grafika Friedricha Bernharda Wenera z doby okolo poloviny 18. století [1].⁴⁰ Veduta znázorňuje jednolodí s napojeným nezřetelně zakončeným presbytářem. K hlavní lodi kostela pak ze severní strany přiléhá hranolová věž, krytá zvoncovitou střechou s cibulovitým nástavcem, završeným makovicí s křížem. Severní stěna věže je členěna půlkruhově zakončeným oknem a dalšími prvky, možná lizénovými rámci. Ač by se mohlo jednat o jedinou známou podobu kostela sv. Vavřince před jeho posledním devastujícím vyhořením roku 1780, je nutné s pramenem zacházet rozvážně, jelikož historické veduty mnohdy značně zkreslují a idealizují realitu. Nelze tedy s jistotou tvrdit, že se opravdu jedná o skutečnou podobu kostela před poslední přestavbou.

V průběhu nadcházejících 150 let byl postupně doplňován mobiliář, a to i zásluhou zámožnějších obyvatelů města. Jeden z nich, rytíř Ferdinand Schleichert z Wiesenthalu, dokonce založil nejen městský špitál, ale i fundaci pro chrám sv. Vavřince. Také kostelu daroval čtyři cínové svícny.⁴¹

---

³⁵ SOkA Beroun, fond Děkaný úřad Žebrák, kart. 2, inv. č. 37, Věci hospodářské a kostelní, 1639–1859, Zpráva o napadení města.

³⁶ Viz Vorel (pozn. 1), s. 154.

³⁷ Viz Vorel (pozn. 2), s. 10. Konkrétně měl mobiliář na Točnicku ukrýt kostelník Jan Hronek. Viz Müller (pozn. 3), s. 56. Je však nutné podotknout, že tehdy kostelní mobiliář nejspíš nečítal příliš mnoho položek, barokní vybavení, i to nedochované, pochází až z druhé poloviny 17. století.

³⁸ Zvony sv. Vavřince, sv. Václava, sv. Ludmily a Panny Marie byly vysvěceny 5. června. Financovalo je město Žebrák ze svého vlastního rozpočtu. Viz Vorel (pozn. 1) s. 167.

³⁹ Ibidem, s. 167.

⁴⁰ Viz Kuča (pozn. 14), s. 795. – Angelika Marsch, *Friedrich Bernhard Werner. 1690–1776. Corpus seiner europäischen Städteansichten, illustrierten Reisemanuskripte und der Topographien von Schlesien und Böhmen-Mähren*, Weißhorn 2010, s. 500.

⁴¹ Viz Vorel, (pozn. 2), s. 10–11. Městský špitál s kaplí sv. Martina byl založen roku 1674. Viz Vorel (pozn. 1), s. 171.

Situace v žebrácké oblasti se v následujících desetiletích poměrně ustálila, a tak i zmínky informujících o dění ve městě ubylo. K zásadní události došlo až roku 1780, kdy byl Žebrák opět vystaven ničivému požáru. Oheň zasáhl celou část města od východní brány až po hřbitovní kostel sv. Rocha. Kromě obytných domů poničil i faru, školu a kostel sv. Vavřince.⁴² Chrám byl následně upraven v pozdně barokním stylu. Ač opět nejsou známy žádné ověřené konkrétní stavební změny, z dochovaného plánu města by se dalo usuzovat, že byla ke kostelu při této přestavbě připojena sakristie [2].⁴³ Při úpravách byla také zvětšena a snížena kruchta kvůli novým rozměrným varhanám.⁴⁴ Téhož roku byl rovněž zrušen hřbitov okolo chrámu, a to jak z důvodu nedostatečné kapacity, tak kvůli nehygienickému umístění na náměstí.⁴⁵ Přesunut byl za hranice města, ke kostelu sv. Rocha.⁴⁶ Pohřbívání v obydlených oblastech bylo zrušeno reformou Josefa II., který zároveň přikázal zřizování hřbitovů za hranicemi měst.

Autor nové stavby kostela sv. Vavřince není známý, vzhledem k prostotě a jednoduchosti stavby však lze usuzovat, že se pravděpodobně nejednalo o žádného významně etablovaného architekta. Kostel je označován za pozdně barokní, světle zelenou barvou fasády a strohostí dekorativních prvků by již inklinoval spíše ke klasicizujícímu pojetí architektury.⁴⁷ Je však otázkou, do jaké míry se do stavby promítly soudobé architektonické tendence a jakou měrou se podoba kostela odvíjela spíše od finančních možností města. Výstavbu kostela mohly rovněž určitým způsobem ovlivnit probíhající josefínské reformy.

Roku 1769 měla být vedle chrámu, na východní straně, postavena kamenná socha sv. Jana Nepomuckého. Spolupracovali na ní bratři Šmídové – František, vyučený sochařem, ji vytesal, Jan sošku pozlatil a Tomáš, kněz řádu milosrdných bratří, ji posvětil.⁴⁸ Později, roku 1804, ji restauroval Matěj Pistorius.⁴⁹ Socha na svém místě setrvala do roku 1814, kdy byla pro svůj zchátralý stav přemístěna do domu Vavřince Hněvkovského a nahrazena sochou dřevěnou. Na své původní místo se vrátila

---

⁴² Ibidem, s. 211.

⁴³ NPÚ, ÚOP středních Čech v Praze, Archiv, Dobroslav Líbal – Marie Heroutová – Ludmila Koběrská, *Žebrák. Stavebně historický průzkum historické části*, Praha 1978, sign. P 178.

⁴⁴ Úpravu kruchty měl provést zednický mistr Jakub Čáp za 70 zlatých. Viz Vorel (pozn. 1), s. 213.

⁴⁵ Viz Zvonář (pozn. 11), s. 33.

⁴⁶ Ibidem, s. 34.

⁴⁷ Viz Poche (pozn. 6), s. 401. Je rovněž nutné podotknout, že není jisté, jestli je barevnost vnějších stěn kostela původní. Stratigrafický průzkum omítky nebyl do současné doby proveden.

⁴⁸ Viz Vorel (pozn. 1), s. 207. Ludvík Vorel ve své kronice také uvádí, že Tomáš Šmíd daroval kostelu čtyři obrazy evangelistů. Viz Vorel (pozn. 2), s. 15.

⁴⁹ Ibidem, s. 207.

roku 1828, po restaurátorském zákroku provedeném Josefem Lokajem.⁵⁰ O jednapadesát let později, v roce 1879, byla socha darována nedaleké obci Hředle a místo ní bylo postaveno sousoší sv. Jana Nepomuckého s anděly, které vytvořil roku 1727 sochař Karel Hiernle (asi 1693–1748). Skulptura, původně umístěná na koňském trhu v Praze, byla dlouho považovaná za dílo Ignáce Platzera (1717–1787), poslední atribuce ji však přiřazují právě Karlu Hiernlemu, což potvrdila i zpráva z posledního restaurátorského zásahu v letech 2018–2019.⁵¹

Město Žebrák bylo významným královským komorním městem, jehož prosperující rozvoj byl bohužel pozastaven mnoha katastrofickými událostmi. I přesto se však vždy, mnohdy svépomocí, dokázalo opět obnovit a zároveň si udržet podporu panovníka. Dobrému postavení mohly odpovídat i měnící se podoby kostela sv. Vavřince, ač nejsou v současné době dohledatelné. Vysokou uměleckou úroveň však dokazuje alespoň kostelní mobiliář, jemuž je věnována hlavní část této práce.

---

⁵⁰ Ibidem, s. 207–208.

⁵¹ Viz Kuča (pozn. 13), s. 796. – Viz Poche (pozn. 6), s. 403. – NPÚ, ÚOP středních Čech v Praze, Archiv, sign. RD 5946, Idem, *Restaurátorská zpráva o transferu a restaurování sousoší sv. Jana Nepomuckého v Žebráku*, Praha 2018, s. 2. Za Platzerovo dílo sousoší považuje ve své publikaci např. Ladislav Zvonař. Viz Zvonař (pozn. 11), s. 32. Sousoší sv. Jana Nepomuckého je považováno za Hiernleho rané dílo. Eliška Kokinová, *Karel Josef Hiernle – sochař pozdního baroka* (diplomová práce), Ústav pro dějiny umění FF UK, Praha 2011, s. 37.

2.1 Popis aktuální podoby kostela

Kostel sv. Vavřince se nachází zhruba v polovině podlouhlého náměstí města Žebrák [7]. Chrám je orientovaný a skládá se z jedné podélné lodi a napojeného presbytáře [8]. Presbyterium uzavírá pravoúhlé zakončení se zkosenými rohy, ze severní strany k němu přiléhá rovněž kvadratická sakristie.

Exteriér stavby je poměrně strohý, světle zelenou fasádu kostela člení bílé lizénové rámy, u země ohraničené soklem [9]. Ve zdech lodi a presbytáře jsou prolomena obdélná okna se segmentovým zakončením, rámovaná lehce profilovanými šambránami doplněnými o vrcholové klenáky. Okna jsou vyplněna novodobými vitrážemi z 20. století. Hlavní průčelí je tříosé, dělené vrstvenými lizénovými rámy. Střední osa je nepatrně předstoupená, ohraničená přílozkami, které člení pásová bosáž. Nad vstupním portálem s kamenným ostěním je umístěn trojúhelný fronton, podepřený volutovými konzolami. Průčelí završuje profilovaná korunní římsa, na kterou navazuje nástavec se segmentovým zakončením a konkávně tvarovanými bočními křídly, štít je také prolomen oválným oknem. Na bocích průčelí jsou osazena menší oválná okna. Nad nástavcem v průčelí vyčnívá hranolová věž, členěna půlkruhovitě zakončenými žaluziovými okny a lizénovými rámci. V půlkruhových výsečích tvořených korunní římsou jsou umístěny hodiny. Součástí kostelní věže jsou tři zvony zhotovené v průběhu 20. století.⁵² Věž kryje plechová zvoncovitá střecha, z níž vychází jehlancový nástavec ukončený makovicí završenou křížem. Střecha lodi, presbyteria a sakristie je tvořena korunovou krytinou složenou z bobrovek. Stavba kostela je poměrně poškozená, zdi jsou narušeny mnoha prasklinami i opadanou omítkou, částečně nejspíš kvůli vysoké vlhkosti stěn, barevná fasáda je velmi sešlá až vybledlá. Vpravo od vchodu do kostela se nachází kamenný kříž, vytvořený sochařem Josefem Maxem roku 1846. Symetricky k němu je postaven dřevěný kříž neznámého původu.

Lod' kostela tvoří tři obdélná pole oddělená pasy a zaklenutá pruskými plackami [10]. Presbytář je zaklenut českou plackou, sakristie valenou klenbou. V nejzápadnějším klenebním poli je umístěna kruchta s konvexně zakřivenou střední osou, podkruchtí je sklenuto po stranách českými plackami za použití dvou mohutných kvadratických pilastrů, prostřední pole je plochostropé [11]. V prvním a třetím klenebním poli severní

---

⁵² Historii zvonů žebračského kostela sv. Vavřince podrobně sepsal Miloš Garkisch ve svém příspěvku do sborníku berounského archivu. Viz Garkisch (pozn. 10), s. 72–85.

stěny kostelní lodi jsou osazeny menší vedlejší portály s kamenným ostěním. Klenební pasy jsou zdobené lizénami, které navozují dojem vpadlého pole, jenž se opakuje i na pilastrech, jež člení stěny lodi [12]. Nároží předělující loď od presbytáře je zkosené, což umožnilo vytvoření konkávní křivky ve stěně spojující sdružené pilastry ohraničující presbyterium, ze kterých vychází stejně konkávně prohnutý vítězný oblouk. Zdi interiéru jsou natřené světle okrovým odstínem, který doplňují bílé lizény, římsy, sokly a další architektonické prvky.

3 Mobiliář

Vybavení kostela sv. Vavřince v Žebráku se proměňovalo stejně zásadně jako jeho architektura, vlivem již zmíněných ničivých událostí. Na rozdíl od stavby chrámu se však k jeho mobiliáři dochovalo přece jen větší množství informací, i když jsou uváděné údaje mnohdy velice strohé, ve formě výčtu či seznamu, a někdy se jedná spíše o zavádějící domněnky. I tak lze ale pomocí archivních pramenů, zejména pak inventářů chrámu, sestavit alespoň omezenou představu o podobě nedochovaného barokního mobiliáře kostela sv. Vavřince v Žebráku a o tom, jak se během času proměňovalo jeho umělecké vybavení.

3.1 Mobiliář ve světle inventářů

První známý dochovaný inventář byl sepsán roku 1691. Podle něj se v té době v kostele sv. Vavřince nacházelo pět oltářů. Inventář ve stručném výčtu uvádí hlavní oltář sv. Vavřince a čtyři boční oltáře – Panny Marie, Nejsvětější Trojice, sv. Barbory a sv. Kříže. Dále zahrnuje také soupis nejrůznějších předmětů, např. nádob z rozličných materiálů, krucifixů, liturgických pomůcek atd.⁵³

Následující inventář byl sepsán roku 1731, doplňován byl až do roku 1736 [3, 4]. Pramen zahrnuje jak oltáře evidované v inventáři z roku 1691, tak několik nově zbudovaných bočních oltářů, zasvěcených Panně Marii Karlovské, Sv. Salvátorovi, Sv. Martinovi, Sv. Josefovi, Sv. Janu Nepomuckému. Naopak v něm však není uveden oltář Nejsvětější Trojice, tudíž se dá předpokládat, že byl z neznámých důvodů v předcházejících letech zrušen.⁵⁴ Tento archivní pramen hraje zásadní roli pro poznání kostelního mobiliáře 17. a 18. století zejména proto, že obsahuje více či méně podrobné popisy jednotlivých bočních oltářů a jejich náležitostí, u některých dokonce zaznamenává i jejich polohu.

Inventář uvádí, že kromě oltářního obrazu hlavní oltář sv. Vavřince tvořily také sochy svatých a další pozlacené dřevořezby. Na oltářní mense stál zlacený černý tabernákl, šest cínových svícňů a pro zakrytí její přední strany bylo užíváno několik

---

⁵³ SOKA Beroun, fond Archiv města Žebrák, sign. 4, kart. 5, inv. č. 470, Živnostenské, vojenské, církevní a školské věci 1638–1791, číselné rozmezí 1–68, (Účty kostela sv. Vavřince, 1654–1791, čís. rozm. 69–82), Inventář kostela z roku 1691, nefol.

⁵⁴ SOKA Beroun, fond Děkaný úřad Žebrák, kart. 1, inv. č. 37–51, Inventáře kostela, 1731–1884, Inventář z let 1731–1736.

antependií.⁵⁵ Černo-zlatá barevnost tabernáklu, typická pro raně barokní oltáře, by tedy odpovídala dataci retabula do doby okolo poloviny 17. století. Vedle hlavního oltáře byl také umístěn praporec z červené tykyty, jenž nesl vyobrazení Nejsvětější Svátosti.

V rohu vedle hlavního oltáře, na epištolní straně, stál boční oltář sv. Josefa. Na oltářní mense, na níž bylo kožené antependium, stály dva mosazné svícny a malý pozlacený krucifix.⁵⁶ Oltář byl roku 1769 obnoven na náklady žebráckého děkana Josefa Rodovského z Hustiřan, jeho zánik tedy nejspíš souvisí až s nadcházejícím požárem.⁵⁷

Symetricky k němu, tedy v pravém rohu od oltáře na evangelijní straně, měl stát oltář sv. Jana Nepomuckého. Byl natřený modrou barvou, pozlacený a postříbřený, stejné barvy měl být také tabernákl, jenž byl na oltáři umístěn. Dále se na oltářní mense nacházely čtyři cínové svícny, malý mosazný krucifix a antependium, červeno-bíle kostkované.⁵⁸

Oltář Panny Marie tvořila dřevořezba *Madony* na nepozlaceném postamentu. Jeho součástí byl obraz sv. Anny Samotřetí, malované květované antependium, dřevěný krucifix, čtyři cínové svícny a další předměty.⁵⁹

Oltář sv. Kříže měl vzniknout okolo roku 1673.⁶⁰ Na oltářní mense, kterou zdobilo pozlacené kožené antependium, stály dva mosazné svícny.⁶¹ Pod oltářem se nacházela hrobka rytířů Beřkovských z Šebířova, zachoval se z ní pouze mramorový náhrobek, který se nyní nachází pod kruchtou, opřený o západní stěnu kostela, jižně od portálu.⁶²

Oltář sv. Barbory vznikl před rokem 1691 zásluhou městského písaře Jindřicha Tyta a jeho manželky Kateřiny.⁶³ Inventář z roku 1731 uvádí, že na něm stály dva mosazné svícny a dvě malé lampy, jedna mosazná a druhá stříbrná, darovaná

---

⁵⁵ Inventář z roku 1731 uvádí antependium červeno-žluté z damašku, které kostelu daroval děkan Rodovský, dále červeno-zlaté z kůže, červené z tykyty, bílo-žlutě šrafované a černé s bílým křížem. SOkA Beroun, fond Děkanský úřad Žebrák, kart. 1, inv. č. 37–51, Inventáře kostela, 1731–1884, Inventář z let 1731–1736, fol. 2.

⁵⁶ Ibidem, fol. 4v.

⁵⁷ Viz Vorel (pozn. 2), s. 12.

⁵⁸ SOkA Beroun, fond Děkanský úřad Žebrák, kart. 1, inv. č. 37–51, Inventáře kostela, 1731–1884, Inventář z let 1731–1736, fol. 2r–3v.

⁵⁹ Ibidem, fol. 3v–4v.

⁶⁰ Viz Vorel (pozn. 2), s. 11.

⁶¹ SOkA Beroun, fond Děkanský úřad Žebrák, kart. 1, inv. č. 37–51, Inventáře kostela, 1731–1884, Inventář z let 1731–1736, fol. 3v.

⁶² Viz Vorel (pozn. 2), s. 13. Symetricky k náhrobku je o západní stěnu opřen také náhrobní kámen rodiny Schleichertů.

⁶³ Ibidem, s. 11.

lounským děkanem. Součástí oltáře měla být také dřevořezba sv. Salvátora stojící na postamentu. Okolo retáblu měla obíhat černá mřížka.⁶⁴ Roku 1706 bylo při oltáři založeno bratrstvo sv. Barbory, z iniciativy Martina Ignáce Biřtla. Biřtl sloužil u hraběte Arnošta z Valdštejna jako učitel jeho dvou synů, se kterými často cestoval po Evropě. Při výpravě do Říma se prý inspiroval tamními církevními spolky, a tak požádal samotného papeže Klementa XI. o povolení založení bratrstva v Žebráku. Pro bratrstvo sv. Barbory se rozhodl proto, že Jindřich Tytus, zakladatel oltáře sv. Barbory v kostele sv. Vavřince, byl jeho strýcem.⁶⁵

Inventář dále zmiňuje tři malé oltáře, které byly pravděpodobně tvořeny pouze oltářními obrazy či řezbami bez dalších částí retabula. Oltář či obraz Panny Marie Karlovské byl osazen ve dřevěném pozlaceném rámu.⁶⁶ Stály u něj dva cínové svícny a nad ním byl umístěn velký dřevěný krucifix. Oltář sv. Martina byl umístěn při pilíři na severní stěně kostela, tvořila ho pozlacená dřevořezba a dva cínové svícny. Oltář s obrazem sv. Salvátora v pozlaceném rámu stál z pravé strany hlavního oltáře sv. Vavřince a stály na něm dva mosazné svícny.⁶⁷

Kromě oltářů předkládá inventář z roku 1731 i podrobný výčet všech cínových, železných, stříbrných a dalších předmětů, liturgického náčiní, hudebních nástrojů, knih apod. Dále zmiňuje také dřevořezbu sv. Vavřince, jež stála na severní straně kostelní lodi a pod ní byla umístěna dubová pokladnice. Uvádí také, že se v kostele mělo vyskytovat celkem dvacet čtyři obrazů na plátně a na papíře, avšak žádné bližší údaje již neposkytuje.⁶⁸ Stručně popisuje i původní barokní kazatelnu, která byla černá a zlacená, nejspíš tedy vznikla po polovině 17. století, zároveň s dokončením přestavby kostela. V porovnání s inventářem z roku 1691 lze konstatovat, že se vybavení kostela značně rozšířilo, patrně díky vzrůstajícímu celkovému majetku farnosti.

V následujících desetiletích se složení mobiliáře ve světle inventářů nijak zásadně neproměňovalo – při porovnání inventářů z let 1743, 1745, 1752, 1753, 1759 [5, 6] a 1762

---

⁶⁴ SOKA Beroun, fond Děkaný úřad Žebrák, kart. 1, inv. č. 37–51, Inventáře kostela, 1731–1884, Inventář z let 1731–1736, fol. 3v.

⁶⁵ Viz Vorel (pozn. 1), s. 182.

⁶⁶ Inventář oltář uvádí jako „obraz neb oltáříček.“ SOKA Beroun, fond Děkaný úřad Žebrák, kart. 1, inv. č. 37–51, Inventáře kostela, 1731–1884, Inventář z let 1731–1736, fol. 4v.

⁶⁷ Ibidem, fol. 2r.

⁶⁸ Ibidem, fol. 4v.

se jimi uvedené položky příliš neliší.⁶⁹ Některé inventáře však rozšiřují dříve uvedené popisy bočních oltářů a obohacují tak představu o nedochovaném kostelním vybavení.

Inventář z roku 1743 přináší výčet bočních oltářů a jejich umístění, uvádí však pouze oltáře sv. Josefa na epištolní straně chóru, sv. Jana Nepomuckého na evangelijní straně chóru, Panny Marie při epištolní stěně lodi a oltáře sv. Barbory a sv. Kříže při evangelijní stěně lodi. Dále zmiňuje tři přenosné oltáře, které sice blíže neidentifikuje, avšak dá se předpokládat, že se jedná o oltáře sv. Salvátora, sv. Martina a Panny Marie Karlovské, zahrnuté v předchozím inventáři z roku 1731.⁷⁰ Vzhledem k tomu, že se dva ze zmíněných oltářů, resp. jejich oltářní obrazy *sv. Salvátora a Panny Marie Karlovské*, dochovaly do dnešní doby, musely se v kostele nacházet po celé 18. století i přesto, že je inventáře po roce 1731 jmenovitě nezmiňují. Soupis mobiliáře dále obsahuje také seznam vybavení a majetku kostela Panny Marie ve Zdicích, kostela sv. Jana Křtitele ve Velizi, žebráckého hřbitovního kostela sv. Rocha, městského špitálu sv. Martina a bratrstva sv. Barbory, které byly přidružené k žebrácké farnosti.

Další inventář byl vytvořen roku 1752 děkanem Janem Václavem Holubem.⁷¹ Pramen neobsahuje pouze seznam vybavení, oltáře opět stručně popisuje a blíže určuje jejich umístění. Některé údaje se beze změny opakují z předchozích inventářů, v rámci popisu oltářů však děkan doplňuje zásadní detaily. Sochy, které stály na hlavním oltáři sv. Vavřince, znázorňovaly sv. Václava a sv. Ludmilu, nástavec hlavního oltáře pak tvořil obraz *Nejsvětější Trojice*.⁷² V centru oltáře sv. Jana Nepomuckého se nacházela podobizna světce, okolo níž mělo být umístěno pět hvězd z červeného skla a různé stříbrné medaile. Nad oltářem sv. Josefa měl být znázorněn andělský pozdrav, inventář už ale nepopisuje formu, v níž bylo umělecké dílo provedeno. Inventář dále uvádí, že měl být v nástavci oltáře Panny Marie obraz sv. Anny. K oltáři sv. Kříže, jehož střed tvořilo sochařské dílo zobrazující Krista přibitého na kříži, přiléhala zpovědnice.

---

⁶⁹ NA, APA I, sign. D 85–90, kart. 2414, Inventáře Žebrák, Inventář z roku 1743. – NA, APA I, sign. D 85–90, kart. 2414, Inventáře Žebrák, Inventář z roku 1745. – NA, APA I, sign. D 85–90, kart. 2414, Inventáře Žebrák, Inventář z roku 1752. – NA, APA I, sign. D 85–90, kart. 2414, Inventáře Žebrák, Inventář z roku 1753. – SOKA Beroun, fond Děkanství úřad Žebrák, kart. 1, inv. č. 37–51, Inventáře kostela, 1731–1884, Inventář z roku 1759. – SOKA Beroun, fond Děkanství úřad Žebrák, kart. 1, inv. č. 37–51, Inventáře kostela, 1731–1884, Inventář z roku 1762.

⁷⁰ NA, APA I, sign. D 85–90, kart. 2414, Inventáře Žebrák, Inventář z roku 1743, nefol.

⁷¹ NA, APA I, sign. D 85–90, kart. 2414, Inventáře Žebrák, Inventář z roku 1752, nefol.

⁷² Obraz Nejsvětější Trojice uvádí jako nástavec hlavního oltáře už předchozí inventář z roku 1745, který je jinak velmi stručný. NA, APA I, sign. D 85–90, kart. 2414, Inventáře Žebrák, Inventář z roku 1745, nefol.

Následující inventáře, z let 1753, 1759 a 1762, téměř beze změny pouze přepisují údaje z předchozího inventáře, ani jeden však neuvádí obraz sv. Anny v nástavci oltáře Panny Marie.⁷³ Vzhledem k tomu, že je v současnosti obraz v nástavci kvůli ztmavnutí prakticky nečitelný, je obtížné posoudit, zda se opravdu jedná o zobrazení sv. Anny, nebo jestli byla malba později nahrazena jinou. V každém případě tento oltářní nástavec inventáře od roku 1752 zcela opomíjejí.

Roku 1779 v kostele přibyl oltář Nejsvětějšího Srdce Páně, zaznamenan nikoli v rámci inventářů, nýbrž v receptech pražského arcibiskupství, které jsou výjimkou mezi zdroji, ze kterých čerpá tato kapitola.⁷⁴ O založení nového oltáře požádal pražskou arcidiecézi žebrácký děkan Rodovský, který nový svatostánek rovněž financoval.

Nadcházející inventář pochází z roku 1781, tedy již z doby po posledním ničivém požáru kostela. Během požáru roku 1780 se sice podařilo část vybavení kostela uchránit, avšak i tak prošel mobiliář proměnou, a to zejména redukcí bočních oltářů a nahrazením starého oltáře novým. Bohužel, stejně jako následující inventáře z let 1788, 1792 a 1809, neuvádí pramen konkrétní boční oltáře ani osudy těch, které v této době zanikly, je tedy nutno podotknout, že není zcela jisté, zda byla nedochovaná část oltářů zničena přímo požárem. Nelze totiž vyvrátit ani možnost, že mohly být některé oltáře zrušeny v průběhu osmdesátých let v rámci josefínských reforem. V každém případě zanikl oltář sv. Salvátora, z něž se do dnešní doby zachoval pouze oltářní obraz, oltář sv. Martina, Sv. Josefa, sv. Barbory a sv. Kříže.

Inventář z roku 1781 zahrnuje především liturgické náčiní, nádoby z různých materiálů, knihy apod., jako první však zmiňuje také obrazy *čtyř evangelistů, sv. Blažeje, Nejsvětější Trojice a sv. Františka Xaverského*. Mezi tento výčet začleňuje také malbu *Umučení sv. Vavřince*, jedinou součást původního hlavního oltáře, kterou se při požáru podařilo zachránit.⁷⁵

V inventáři z roku 1788 není mobiliář sepsán příliš podrobně, boční oltáře nejsou zmíněny vůbec, archivní pramen však přináší seznam obrazů, které se nacházely především ve farním domě. Mezi různými portréty je uveden také obraz *Jehovy*, který byl

---

⁷³ NA, APA I, sign. D 85–90, kart. 2414, Inventáře Žebrák, Inventář z roku 1753. – SOkA Beroun, fond Děkaný úřad Žebrák, kart. 1, inv. č. 37–51, Inventáře kostela, 1731–1884, Inventář z roku 1759. – SOkA Beroun, fond Děkaný úřad Žebrák, kart. 1, inv. č. 37–51, Inventáře kostela, 1731–1884, Inventář z roku 1762.

⁷⁴ NA, APA I, sign. D 46, kart. 1571, recepta II 1779, praesentatum 22. 2. 1779, nefol.

⁷⁵ SOkA Beroun, fond Děkaný úřad Žebrák, kart. 1, inv. č. 37–51, Inventáře kostela, 1731–1884, Inventář z roku 1781, fol. 21r.

součástí nového hlavního oltáře.⁷⁶ Boční oltáře Panny Marie, sv. Jana Nepomuckého, Nejsvětějšího Srdce Páně a hlavní oltář sv. Karla Boromejského, které se tehdy v kostele nacházely, se dochovaly dodnes a jsou podrobněji analyzovány v další kapitole.

Proměny mobiliáře kostela sv. Vavřince, ač ve velmi zobecněném rámci, lze sledovat díky zmíněným inventářům. Pomocí archivních pramenů bylo možné nastínit rozšiřování a opětovné redukování bočních oltářů, i když nelze přesně popsat osud nedochovaných součástí kostelního vybavení a s jistotou určit důvod jejich případného zániku. Díky archivním pramenům však bylo možné vytvořit alespoň představu o tom, jak vypadaly původní nezachované boční oltáře a nastínit tak jejich podobu, jež dosud nebyla badateli prozkoumávána.

---

⁷⁶ SOkA Beroun, fond Děkanství úřad Žebrák, kart. 1, inv. č. 37–51, Inventáře kostela, 1731–1884, Inventář z roku 1788, fol. 30r. Obraz Jehovy je v inventáři uveden jako položka č. 14 v oddíle „B. Bilder.“ Zasvěcení hlavního oltáře inventář již neuvádí, jedná se však o dnešní hlavní oltář sv. Karla Boromejského.

3.2 Dnešní vybavení kostela

V současné době, pomineme-li liturgické náčiní, nádoby a další drobné vybavení, mobiliář čítá hlavní oltář sv. Karla Boromejského, čtyři boční oltáře (tj. Panny Marie, sv. Jana Nepomuckého, Panny Marie Karlovské a Nejsvětějšího Srdce Páně), kazatelnu, varhany, zpovědnici, kostelní lavice a několik výrazných uměleckých děl – sochy *sv. Bernarda*, *sv. Augustina* a *sv. Anny Samotřetí* a obrazy čtyř evangelistů, *Umučení sv. Vavřince*, *Nejsvětější Trojice*, *sv. Blažeje*, *Smrti Františka Xaverského*, *Otevřeného nebe s anděly* a obraz *sv. Salvátora*. V kostele se nachází i další umělecká díla, do práce však nebyla zahrnuta převážně z důvodu, že vznikla později než ve zkoumaném období. Tato kapitola přináší veškeré dosud vybrané poznatky a doplňuje je o nová a upřesňující zjištění.

3.2.1 Hlavní oltář sv. Karla Boromejského [13]

1736

Dřevo, zlacení, štafirování, mramorování

Literatura: POCHE 1982, s. 403. – VLČEK 1998, s. 97. – ZVONAR 2002, s. 32. – KUČA 2011, s. 796.

Prameny: INVENTÁŘ 1863, fol. 67r.

V současné době se v kostele sv. Vavřince nachází hlavní oltář zasvěcený Karlu Boromejskému. Původně byl totiž vytvořen pro chrám sv. Karla Boromejského v Praze, jenž byl však v roce 1783 zrušen císařem Josefem II. v rámci církevních reforem, načež bylo jeho vybavení rozprodáno do menších kostelů, ve většině případů situovaných na vesnicích či malých městech.⁷⁷

Jedná se o sloupový oltářní retábl umístěný v chóru kostela. Ve střední ose je osazen rozměrný obraz *Apoteózy sv. Karla Boromejského* [14], jež vytvořil malíř František Lichtenreiter (1700–1775). Boční křídla oltáře jsou vytočená a skládají se

---

⁷⁷ Viz Poche (pozn. 6), s. 401. – Viz Kuča (pozn. 13), s. 796. Kostel sv. Karla Boromejského v Praze se nachází v Resslově ulici, avšak dnes jde o pravoslavný chrám sv. Cyrila a Metoděje. Pavel Vlček tvrdí, že byl hlavní oltář z kostela sv. Karla Boromejského prodán kostelu v Kozmicích u Benešova, v kozmickém kostele sv. Jakuba Většího se ovšem žádný oltář sv. Karla Boromejského nenachází. Tamější hlavní oltář je zasvěcen ukřižovanému Ježíši Kristu, je tedy pravděpodobné, že pokud opravdu pochází z bývalého kostela sv. Karla Boromejského v Praze, mohl zde sloužit jako boční oltář. Pavel Vlček, Kostel sv. Cyrila a Metoděje (dříve kostel sv. Karla Boromejského), in: Růžena Bařková (ed.), *Umělecké památky Prahy. Nové Město, Vyšehrad, Vinohrady (Praha 1)*, Praha 1998, s. 97.

z dvojic polosloupů a sloupů s dekorativními kompozitními hlavicemi. Pilastry jsou kvadratické, jsou na nich umístěné hlavy andílků. Navazují na ně samostatně stojící sloupy, mírně se zužující.⁷⁸ Za sloupy se nacházejí trojúhelníkové relikviářové skříňky, na bočních křídlech je umístěn široce protržený fronton, který se opakuje také ve střední ose, nad hlavním oltářním obrazem. Po bocích je retabulum rozšířené o dvě zdobené postranní branky. Celý oltář je dekorován nejen zlacenými architektonickými prvky, ale i pozlacenými sochami andělů a puttů a dalšími plastickými detaily. Nejvýraznější dekorativní složku pak tvoří sochy čtyř církevních otců rozmístěné po stranách hlavního oltářního obrazu.

3.2.1a Apoteóza sv. Karla Boromejského [14]

František Lichtenreiter, 1736

Olej na plátně, 450 x 268 cm

Signatura v levém dolním rohu: F. Lichtenreiter fecit 1736

Literatura: VOREL I. 1886, s. 220. – VYDROVÁ – SEDLÁČKOVÁ 1938, s. 108. – POCHÉ 1982, s. 401. – ZVONARĚ 2002, s. 32.

Hlavní oltářní obraz *Apoteózy sv. Karla Boromejského* zobrazuje světce v kardinálském rouchu na nebesích. Milánský arcibiskup a kardinál má rozpřážené ruce, svůj zrak obrací vzhůru ke zlatavě prosvětlenému nebi, kam je vynášen skupinou puttů a andělů. Jedna z figur v pravé části obrazu drží insignie sv. Karla Boromejského, tj. berlu zakončenou arcibiskupským dvojramenným křížem a kardinálský biret, putto pod ní odnáší červenou stólu.⁷⁹ Dynamická změť postav v pohybu je vyvážena klidným, otevřeným nebem v horní části malby, do nějž zasahují pouze postavy a hlavy malých andělů. Ve stylu malby lze spatřovat vlivy italského, konkrétně benátského malířství, a to jak v práci se světlem a šerosvitem, tak ve výběru sytých teplých barevných odstínů, mezi nimiž převládají tóny červené a hnědé. Ač je obraz v poměrně dobrém stavu dochování, pokrývá jeho povrch hustá síť krakel, zejména ve spodní části plátna je také obtištěná dřevěná konstrukce rámu. V rámci bádání se mi nepodařilo dohledat, zdali byla malba někdy restaurována.

---

⁷⁸ Imitaci mramoru, jež pokrývá sloupy, měl provést Josef von Langer. Viz Vlček (pozn. 77), s. 96.

⁷⁹ Biret je pokrývka hlavy, kardinálský biret je červený bez střapce. Stóla neboli ozdobná šerpa je součástí liturgického oděvu.

Obraz je signován a datován rokem 1736 v levém dolním rohu. Autor obrazu, František Lichtenreiter, známý též jako Francesco, byl umělcem pocházejícím z Pasova, kde se také vyučil malířem. Školit se měl i v Benátkách, kde později působil rovněž jako učitel.⁸⁰ Následně se usadil v Praze, kde působil po zbytek svého života. Umělcova tvorba obnáší jak závěsné a oltářní obrazy, tak nástěnné malby, přičemž mezi tématy jsou zastoupeny zejména ty sakrální a historické. V Praze z jeho děl nalezneme fresky v kapitulní síni a na schodišti konventu břevnovského kláštera, podobizny sv. Petra a sv. Pavla ve Strahovském klášteře či obraz sv. Jana Nepomuckého ve Vlašské kapli.⁸¹ Kromě pražských zakázek vytvořil rovněž několik prací pro litoměřické biskupství a další objednavatele ze severních Čech.⁸²

3.2.1b Sv. Augustin [16]

Matěj Václav Jäckel (dílna) (?), 1736 (?)

Dřevo, štafírování, zlacení, asi 220 cm

Literatura: POCHE 1982, s. 401.

Prameny: INVENTÁŘ 1863, fol. 67r.

Socha sv. *Augustina* je jednou ze čtyř figur církevních otců, umístěných na hlavním oltáři sv. Karla Boromejského, původně pocházejícím ze zrušeného kostela sv. Karla Boromejského v Praze. Lze je tedy přibližně datovat do roku 1736, autorství soch dosud odborná literatura neřešila. Stojí na dřevěném postamentu, nad levou boční brankou oltáře. Světec je zahalený v mohutném biskupském rouchu, které se realisticky přizpůsobuje tělu. Křivky drapérie jsou rozehrávány v oblých i ostrých liniích, jež sledují pohyb a kompozici postavy. Na hlavě má nasazenou biskupskou mitru.

Pravou rukou sv. Augustin přidržuje zavřenou knihu a opírá ji o své torzo, v pozvednuté levici pak svírá biskupskou berlu. Světec je komponován do pokrčeného postoje – levá noha, podepřená dvěma knihami, je mírně vtočená a působí oproti stejné pravé noze poněkud labilně, v protipohybu k ní se pak vytáčí shrbená ramena, čímž je

---

⁸⁰ Prokop Toman, *Nový slovník československých výtvarných umělců II. L–Ž*, Ostrava 1994, s. 36. – Ulrich Thieme – Felix Becker, *Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler von der Antike bis zur Gegenwart. Band 23, Leitenstorfer–Mander*, Leipzig 1929, s. 192. – Johann Gottfried Dlabacz, *Allgemeines historisches Künstler-Lexikon für Böhmen und zum Theil auch für Mähren und Schlesien*, Praha 1815, s. 202–203.

⁸¹ Martin Mádl, Praha – Břevnov, konvent. Katalog nástěnných maleb, in: Marin Mádl et al., *Barokní nástěnná malba v českých zemích. Benediktini I*, Praha 2016, s. 216–222, 238–241.

⁸² Pavel Preiss, Slovo ke konferenci. Zčásti úvodem a zčásti závěrem, in: Petr Hrubý – Michaela Hrubá (edd.), *Barokní umění v severozápadních Čechách, Ústí nad Labem 2003*, s. 13–31.

v kompozici vytvořena dynamika.⁸³ Poměrně výrazná je i typizace tváře s velkýma očima, mohutným kořenem nosu, vráskami a pootevřenými ústy, která se opakuje i u ostatních soch souboru církevních otců.

Spíše než expresionismus se v sochách církevních otců projevuje určitý monumentalismus a akademičtější pojetí drapérií, anatomie figur a jejich postojů, které ve svých dílech zhmotňoval například Ferdinand Maxmilián Brokoff (1688–1731). Svou kvalitou se však žebročké sochy s dílem Brokoffa nedají srovnávat, pohybují se spíše na průměrné úrovni. Dalo by se ale uvažovat o tom, zda nebyly vytvořeny některým z jeho žáků či jinou pražskou dílnou. Ač jejich autor doposud nebyl určen, domnívám se, že vzhledem k tomu, že byly sochy vytvořeny pro nemálo významný pražský kostel, musí pocházet z dílny některého z významných soudobých sochařů.

V rámci bádání jsem sochy porovnávala s díly několika umělců, kteří okolo roku 1736 působili v Praze a mohli by tak být autory zkoumaných figur vytvořených pro kostel sv. Karla Boromejského. Stavba chrámu započala roku 1730 pod vedením architekta Pavla Ignáce Bayera (1656–1733), roku 1733 na něj navázal Johann Christian Spannbrucker (životopisná data neznámá). V roce 1734 se k němu přidal Kilián Ignác Dientzenhofer (1689–1751), který pak od roku 1738 vedl celou stavbu sám.⁸⁴ Právě za jeho působení vznikla i sochařská výzdoba hlavního oltáře. Dientzenhofer na svých zakázkách, zejména těch sakrálních, opakovaně spolupracoval s několika vybranými sochaři, mezi nimiž byli např. Matyáš Bernard Braun (1684–1738), Ferdinand Maxmilián Brokoff, Ignác František Platzer, Karel Josef Hiernle či Matěj Václav Jäckel (1655–1738).⁸⁵

Po porovnání zkoumaných soch církevních otců s díly zmíněných autorů i jejich následovníků se domnívám, že skulptury pravděpodobně mohly být vytvořeny v dílně Matěje Václava Jäckela.⁸⁶ V rámci bádání jsem vycházela převážně z figur, které Jäckel

---

⁸³ Socha sv. Augustina je ze souboru církevních otců nejdynamičtější, ostatní figury mají statictější postoje i drapérii.

⁸⁴ Viz Vlček (pozn. 77), s. 95–96.

⁸⁵ Mojmír Horyna, Sochaři okruhu Kiliána Ignáce Dientzenhofera, in: Idem (ed.), *Kilián Ignác Dientzenhofer a umělci jeho okruhu* (kat. výst.), Praha 1989, s. 95.

⁸⁶ Gottfried Johann Dlabacz, *Allgemeines historisches Künstler-Lexikon für Böhmen und zum Theil auch für Mähren und Schlesien*, Praha 1815, s. 1–4. – Anděla Horová (ed.), *Nová encyklopedie českého výtvarného umění. I. A–M*, Praha 1995, s. 308. Matěj Václav Jäckel byl velmi produktivním sochařem, ač je kvalita jeho děl poměrně kolísavá. Se svou dílnou tvořil komplexní sochařské výzdoby sakrálních staveb, např. kostela sv. Markéty břevnovského kláštera, kostela sv. Ignáce z Loyoly v Praze, klášterního kostela sv. Vojtěcha v Broumově či kostela Nanebevzetí Panny Marie a sv. Jana Křtitele kláštera v Sedleci u Kutné Hory. Život a dílo Matěje Václava Jäckela naposledy monograficky zpracovala Jana Tischerová: *Jana Tischerová, Matěj Václav Jäckel. Sochař českého baroka 1655–1738*, Praha 2013.

vytvořil pro pražský kostel sv. Františka z Assisi, zaměřila jsem se zejména na sochu *sv. Augustina* [20], jež stojí na hlavním oltáři. Mezi ní a žebráckými sochami církevních otců se nachází patrné podobnosti. Za určující považuji fyziognomii tváří přítomnou v žebráckých skulpturách, která nápaditě připomíná rysy *sv. Augustina* i dalších Jäckelových postav. S tvorbou Matěje Václava Jäckela korespondují i postoje figur církevních otců, vyznačující se spíše jen náznakem dynamičnosti a více klasickým přístupem k sochařství, a pojetí drapérie, jež je komponována velmi realisticky, bez přílišných expresivních záhybů.⁸⁷ Odpovídající je pak i celková práce s materiálem a jeho povrchová úprava. Je také nutné podotknout, že sochy z žebráckého hlavního oltáře jsou méně kvalitní než ty Jäckelovy – drapérie jsou propracované více schematicky, anatomie figur je nejistější a nepřesnější. To by však vysvětloval fakt, že sochy vznikly roku 1736, tedy asi dva roky před Jäckelovou smrtí, v době, kdy již umělec nebyl při takové síle a jeho zakázky vypracovávali zcela či z velké části jeho dílenští uředníci. Vzhledem k průměrné kvalitě skulptur je však vyloučena i možnost, že by byl jejich autorem některý z významných a kvalitních absolventů Jäckelovy dílny, tj. Karel Josef Hiernle či František Ignác Weiss (1695–1756). Sochař, který sochy vytvořil, byl sice zručný, avšak svým uměním nijak nevyčníval – mohlo by se tedy hypoteticky jednat např. o syna Matěje Václava Jäckela, Antonína Jäckela (1699–1736), nebo jiného, neznámého, vyučence.

Přese všechna tvrzení a hypotézy je nutné upozornit, že uvedená možnost atribuce je založena zejména na stylovém srovnání, pro jistější připsání autorství tak bude nutné v budoucnu podniknout zejména podrobný archivní průzkum.

3.2.1c Sv. Řehoř Veliký [17]

Matěj Václav Jäckel (dílna) (?), 1736 (?)

Dřevo, štafírování, zlacení, asi 200 cm

Literatura: POCHE 1982, s. 401.

Prameny: INVENTÁŘ 1863, fol. 67r.

---

⁸⁷ Matěj Václav Jäckel sice vycházel mimo jiné ze sochařství italského radikálního baroka, které do jisté míry reflektoval, dynamičnost a expresi však poněkud nedovedl do důsledku, a to zejména kvůli tomu, že se s díly soudobých italských sochařů setkal pouze zprostředkovaně. Ač v sobě tak jeho sochy nesou známky dynamiky, Jäckelův osobní styl zůstává spíše na poli klasického pojetí figury.

Postava *sv. Řehoře Velikého* je druhou ze souboru čtyř církevních otců, stojících na hlavním oltáři. Figura je umístěna na dřevěném volutovém podstavci vlevo od oltářního obrazu. Světec se v mírně prohnutém postoji sklání nad rozevřenou knihou, již si přidržuje levou rukou, v pravici třímá berlu zakončenou papežským trojramenným křížem. Levou nohu má mírně pokrčenou, jinak jsou jeho proporce značně nezřetelné kvůli drapérii papežského roucha, které figuru obaluje ve splývavých křivkách. Hlavu světce pokrývá papežská tiára.

Stylově lze sochu zařadit spíše ke klasickému, monumentálnímu proudu barokního sochařství, který se projevuje jak v poměrně statické kompozici, tak v pojetí drapérie, které je sice realistické, ale spíše schematické. Pojednání o možném autorství soch církevních otců, které připisují dílně Matěje Václava Jäckela, obsahuje katalogové heslo věnující se postavě *sv. Augustina*.

3.2.1d Sv. Ambrož [18]

Matěj Václav Jäckel (dílna) (?), 1736 (?)

Dřevo, štafírování, zlacení, asi 210 cm

Literatura: POCHE 1982, s. 401.

Prameny: INVENTÁŘ 1863, fol. 67r.

Figura *sv. Ambrože*, umístěna na dřevěném volutovém postamentu, z pravé strany rámuje hlavní oltář *sv. Karla Boromejského*. Postava milánského biskupa je zahalená v biskupském rouchu, modelovaným realisticky pojatými záhyby. Socha je komponovaná klasickým způsobem – světec stojí s pravou nohou mírně pokrčenou, vahou přenesenou na noze druhé, pravou rukou si u boku přidržuje rozevřenou knihu a v levé ruce svírá biskupskou berlu. Z levé strany postavy je pak umístěn včelí úl, jeden z atributů *sv. Ambrože*.

Skulptura je pozoruhodná svým měřítkem, které umocňuje její monumentalitu, stylově se přibližuje spíše k akademičtějšímu pojetí než expresivnímu a dramatickému. Pojednání o možném autorství, které připisují dílně Matěje Václava Jäckela, obsahuje katalogové heslo věnující se postavě *sv. Augustina*.

3.2.1e Sv. Jeroným [19]

Matěj Václav Jäckel (dílna) (?), 1736 (?)

Dřevo, štafírování, zlacení, asi 190 cm

Literatura: POCHE 1982, s. 401.

Prameny: INVENTÁŘ 1863, fol. 67r.

Štafírovaná dřevořezba zpodobňující sv. *Jeronýma* je umístěna nad pravou boční brankou hlavního oltáře sv. Karla Boromejského. Světec se sklání nad rozevřenou knihou, již oběma rukama přidržuje na své pokrčené pravé noze, podložené dvěma knihami. U nohou mu leží také kardinálský klobouk. Výrazně plnoplastická drapérie kardinálského roucha je sice pojata realisticky, avšak při bližším zkoumání lze pozorovat, že tělu světce neodpovídá zcela přirozeně, činí ho příliš mohutným a robustním.

Stejně jako ostatní, již zmíněné, sochy ze souboru církevních otců, i postava sv. Jeronýma vychází spíše z klasického proudu barokní skulptury. Pojednání o možném autorství, které připisují dílně Matěje Václava Jäckela, obsahuje katalogové heslo věnující se postavě sv. *Augustina*.

3.2.2 Otevřené nebe s anděly [15]

František Lichtenreiter, 1736

Olej na plátně, výřez rámu asi 127 x 162 cm

Literatura: POCHE 1982, s. 403.

Prameny: INVENTÁŘ 1788, fol. 30r.

V současné době je obraz *Otevřeného nebe* umístěn na západní stěně kostela, severně od hlavního portálu. Původně byl součástí hlavního oltáře sv. Karla Boromejského, jedná se o jeho nástavec. Z retáblu byl sejmut při jeho přesunu roku 1783 – oltář sv. Karla Boromejského byl totiž přemístěn do stísněnějšího prostoru, než pro jaký byl vytvořen, tudíž by se do presbytáře kostela sv. Vavřince ve své kompletní výšce nevešel.

Skutečnost, že se jedná o nástavec hlavního oltáře, již ostatně naznačil text v *Uměleckých památkách Čech*, jeho autor však neuvádí žádné zdroje či důkazy svého tvrzení.⁸⁸ Přímý doklad lze najít v inventáři kostela sv. Vavřince z roku 1781, kde je

---

⁸⁸ Viz Poche (pozn. 6), s. 403.

uveden obraz *Jehovy*, jenž byl součástí nového oltáře.⁸⁹ Tento obraz lze jasně spojit právě s *Otevřeným nebem s anděly*, jelikož střed obrazu tvoří tetragram, tedy hebrejský nápis značící jméno Boží. V češtině je přepisován jako „JHVH“ a nejčastěji je nahrazován slovem „Hospodin,“ vokalizován je však zpravidla jako „Jahve“ či „Jehova.“ Nápis je proveden zlatým písmem na světle modrém pozadí, okolo něj jsou seskupeni andělé.

S hlavním oltářem lze obraz *Otevřeného nebe* spojit samozřejmě i na základě malířského rukopisu. Hlavy puttů shromážděné do čtyř skupin v rozích malby svým pojetím odpovídají hlavám andělů v horní partii obrazu *Apoteózy sv. Karla Boromejského* – nejen že mají obdobnou fyziognomii tváří, je u nich využito také stejného dynamického, vzdušného rukopisu a tvarování prostoru pomocí šerosvitu. Další podobnost lze spatřovat i ve výběru barevné palety, v níž převažují teplé tóny hnědých a růžových odstínů. Ze všeho výše uvedeného tedy vyplývá, že je autorem obrazu *Otevřeného nebe* rovněž František Lichtenreiter.

3.2.3. Umučení sv. Vavřince [20]

František Karel Seebler (?) , osmdesátá léta 17. století (?)

Olej na plátně, výřez rámu asi 280 x 140 cm

Literatura: POCHE 1982, s. 403. – ZVONARĚ 2002, s. 32.

Prameny: INVENTÁŘ 1691, nefol. – INVENTÁŘ Z LET 1731–1736, fol. 2v. – INVENTÁŘ 1743, nefol. – INVENTÁŘ 1752, nefol. – INVENTÁŘ 1759, fol. 1v–2v. – INVENTÁŘ 1762, fol. 14v. – INVENTÁŘ 1781, fol. 21r. – INVENTÁŘ 1863, fol. 67r.

Obraz *Umučení sv. Vavřince* pochází z původního barokního hlavního oltáře. V dnešní době je umístěn za současným hlavním oltářem, zasazen do vyřezávaného a částečně zlaceného rámu, který završuje malý baldachýn s nápisem označujícím jméno svěťce.

Znárodnuje pololežícího mučedníka na hořícím roštu, oděného pouze v bederní roušce. Z levé strany je ústřední postava sv. Vavřince obklopena dvěma figurami – voják v popředí v rukou drží kopí zakončené vidlicí, kterým bodá do mučedníka, zpoza něj se vyklání sedící mužská postava, která nejspíš levicí ukazuje na nečitelný předmět, jež drží druhou rukou. Za nimi pak postává voják třímající praporec a další, těžko určitelná, figura. Po pravé straně hořícího roštu v pokleku rozfoukává oheň polonahá mužská

---

⁸⁹ SOKA Beroun, fond Děkaný úřad Žebrák, kart. 1, inv. č. 37–51, Inventáře kostela, 1731–1884, Inventář z roku 1781, fol. 21r.

postava, jež se pravou rukou opírá o dřevěnou hůl a levicí do plamenů přikládá poleno, k divákovi je tak otočená zády. Za sv. Vavřincem na roštu stojí spoře oděný muž, jenž světce podpírá a naklání se směrem k další postavě, která je však z velké části skrytá za rámem obrazu, viditelná je pouze její pravá paže a část tříčtvrtečního profilu. V pravé části pozadí je umístěna socha sedící bohyně Vesty na kulatém soklu, vlevo od ní hoří zapálená pochodeň.⁹⁰ V levém horním rohu malby jsou umístěni dva letící andělci pozorující celý výjev, který se pod nimi odehrává.

Malířský rukopis obrazu je splyvavý a klidný, dramatičnosti výjevu je však dosaženo použitím poměrně výrazného šerosvitu. Barevná paleta je laděna především do teplých tónů červených, hnědých a okrových odstínů. Anatomie figur i perspektivní zkratky jsou podány přesvědčivě, avšak nejsou zcela přesné, zejména v postavě sv. Vavřince. Vzhledem ke špatnému stavu malby a jejímu ne zcela vhodnému umístění, potažmo osvětlení, je podrobná analýza obrazu značně komplikovaná.⁹¹ Zprávy o restaurování nejsou známé.

Autorství i datace malby jsou velmi nejasné. Doposud byl obraz badateli označován za dílo Františka Karla Seeblumera (†1696), plzeňského malíře, jenž se vyučil u svého otce, Jana Maxmiliána Seeblumera (†1687).⁹² Badatelé však neuvádí zdroj tohoto tvrzení, protože ho nelze považovat za definitivní.⁹³ Ladislav Zvonař datuje celý oltář sv. Vavřince do doby obnovy mobiliáře kostela, která probíhala po dostavení kostela roku 1656, rekonstruovaného po jeho poničení švédskými vojsky v roce 1639.⁹⁴ Za předpokladu, že byl obraz *Umučení sv. Vavřince* opravdu vytvořen Františkem Karlem Seeblumerem, dala by se datace upřesnit užším ohraničením zhruba do osmdesátých let 17. století – Seeblumer byl totiž umělecky aktivní zejména v poslední čtvrtině 17. století.⁹⁵ Oltář s obrazem však musel vzniknout před sepsáním inventáře z roku 1691, kde je uveden.

---

⁹⁰ Robert Gaston, *Vesta and the Martyrdom of St. Lawrence in the Sixteenth Century*, *Journal of the Warburg and Courtauld Institutes*, vol. 37, 1974, s. 358–362.

⁹¹ Prostor za současným hlavním oltářem je poměrně stísněný a obraz z boku osvětluje denní světlo, malbu navíc narušuje hustá síť krakel, důkladné pozorování i fotografování díla je tedy velice obtížné.

⁹² Viz Zvonař (pozn. 8), s. 32. – Viz Poche (pozn. 6), s. 403. – Michal Šroněk, *Pražští malíři 1600–1656*, Praha 1997, s. 94.

⁹³ Pro potvrzení autorství je nutné detailní porovnání žebráckého obrazu s jinými Seeblumerovými malbami, např. s obrazy *Panny Marie s Ježíškem a Založení plaského kláštera králem Vladislavem* z kláštera v Plasích či oltářního obrazu v klášterním kostele v Teplé. V rámci bádání se mi bohužel nepodařilo uведенé lokality navštívit a reprodukce obrazů nejsou dostupné. Prokop Toman, *Nový slovník československých výtvarných umělců II*, Praha 1950, s. 36.

⁹⁴ Viz Zvonař (pozn. 8), s. 31.

⁹⁵ Viz Toman (pozn. 93), s. 36.

Dalo by se také uvažovat o tom, zda hlavní oltář s obrazem *Umučení sv. Vavřince* nevznikl ještě před napadením města švédskými vojsky, podle městské kroniky se totiž některé vybavení kostela podařilo uchránit. Konkrétně by přicházelo v úvahu to, že mohl být pořízen po založení sbírky na obnovu kostela roku 1636. Vzhledem ke stylovému pojetí malby i k zahraničním, tedy italským, vlivům, které odpovídají až druhé polovině 17. století, lze však tuto hypotézu vyloučit.

Faktem je, že obraz vznikl podle předlohy, grafiky od holandského mědirytce Cornelise Corta (1533–1578) z roku 1571 [21]. Rytina kombinuje dvě verze obrazu *Umučení sv. Vavřince* od Tiziana (asi 1488/90–1576), dokončené asi v letech 1557 a 1567.⁹⁶ První malba vznikla pro kapli sv. Vavřince v benátském kostele I Gesuiti, druhá byla zakázkou pro Filipa II. Habsburského, jenž si obraz vyžádal pro baziliku sv. Vavřince v El Escorial. Tizian s Cornelisem Cortem spolupracoval, umožňoval mu ve své benátské dílně vytvářet grafiky a sám mu je následně schvaloval.⁹⁷ Rytina *Umučení sv. Vavřince* je vůči oběma Tizianovým obrazům stranově převrácená a kombinuje jejich jednotlivé prvky, jako jsou figury, postoje, odění apod. Je patrné, že čerpá především z malby z kostela I Gesuiti. Z druhé verze obrazu pro El Escorial pak přejímá postavy puttů v horní části malby. Zároveň však grafika přináší i vlastní invence. Scéna se neodehrává v interiéru chrámu a architektura není zobrazena ani v zadním plánu malby, Cort výjev zasadil do otevřeného prostoru, pod dramatická mračna. Putti z nebe snáší namísto vavřínového věnce palmovou ratolest jako znak mučednictví.

Žebrácký obraz *Umučení sv. Vavřince* z grafiky Cornelise Corta vychází, avšak nekopíruje ji zcela věrně. Zejména je v něm zredukován počet postav a celková kompozice je uzpůsobena menším rozměrům plátna, pročež scéna působí mnohem stísněněji. Zásadně proměněným prvkem je také socha bohyně Vesty, která je narozdíl od předlohy ztvárněna sedící na trůnu. Autor obrazu také do postav promítl vlastní typologii tváří.

---

⁹⁶ Ivo Krsek, *Tizian*, Praha 1976, s. 74.

⁹⁷ Robert Gaston, *Vesta and the Martyrdom of St. Lawrence in the Sixteenth Century*, *Journal of the Warburg and Courtauld Institutes*, vol. 37, 1974, s. 359. – Gert Jan van der Sman, *Dutch and Flemish Printmakers in Rome 1565–1600*, *Print Quarterly*, No. 3, Vol. 22, September 2005, s. 251–257.

3.2.4 Nejsvětější Trojice [22]

František Karel Seebler (?), osmdesátá léta 17. století (?)

Olej na plátně, výřez rámu 165 x 93 cm

Literatura: POCHE 1982, s. 403.

Prameny: INVENTÁŘ 1691, nefol. – INVENTÁŘ 1745, nefol. – INVENTÁŘ 1752, nefol. – INVENTÁŘ 1753 (nefol.). – INVENTÁŘ 1759, fol. 1v–2v. – INVENTÁŘ 1762, fol. 14v. – INVENTÁŘ 1781, fol. 21r.

Obraz *Nejsvětější Trojice* se v současné době nachází za hlavním oltářem sv. Karla Boromejského. Plátno nejspíš tvořilo nástavec původního barokního oltáře sv. Vavřince. Existuje i další hypotetická možnost, podle které mohla být malba součástí samostatného bočního oltáře, jenž je uveden v inventáři kostela sepsaném roku 1691, avšak v následujících desetiletích musel být pravděpodobně zrušen.⁹⁸ Domnívám se ale, že v takovém případě by se o obraze určitým způsobem zmínil některý z pozdějších inventářů, a proto se přikláním k předpokladu, že se jedná o nástavec původního hlavního oltáře sv. Vavřince.

Malba je ve špatném stavu dochování, její povrch je rozrušen velmi hustou sítí krakel, zejména v oblasti postavy Boha Otce. Je možné, že byl obraz původně zasazen do jiného rámu, jak napovídají rýhy na jeho okrajích, tento typ poškození však mohl být způsoben i napínacím rámem otlačeným zezadu do plátna. Zprávy o restaurování nejsou známé.

Obraz je v *Uměleckých památkách Čech* datován do doby okolo roku 1700.⁹⁹ Kdyby se však opravdu jednalo o původní nástavec hlavního oltáře sv. Vavřince, musel by obraz vzniknout současně s hlavním oltářním obrazem sv. Vavřince, tedy nejpozději v poslední čtvrtině 17. století, respektive v osmdesátých letech za předpokladu, že by byl autorem obrazu František Karel Seebler.

Malba pojímá téma tradičním způsobem, tedy jako izolované trůnicí postavy Ježíše Krista a Boha Otce na neurčitěm pozadí, v tomto případě překrytém světlým trojúhelníkem, jedním ze symbolů Nejsvětější Trojice. Do trojúhelního pole je umístěna letící holubice, tedy symbol Ducha svatého. Obě postavy ve své pravici drží žezlo, jímž

---

⁹⁸ SOkA Beroun, fond Archiv města Žebrák, sign. 4, kart. 5, inv. č. 470, Živnostenské, vojenské, církevní a školské věci 1638–1791, číselné rozmezí 1–68, (Účty kostela sv. Vavřince, 1654–1791, čís. rozm. 69–82), Inventář kostela z roku 1691, nefol.

⁹⁹ Viz Poche (pozn. 6), s. 403.

ukazují na lidské oko umístěné v zeměkouli, která se nachází pod jejich nohama. Druhou ruku mají pozdviženou v žehnajícím gestu. Kristus je oděn do modré a bílé drapérie, Bůh Otec je zahalen do odstínů rudé a tmavé, špatně určitelné, barvy.

Malířský rukopis *Nejsvětější Trojice* je velmi podobný obrazu *Umučení sv. Vavřince*, avšak nelze tvrdit se stoprocentní jistotou, že obě malby vytvořil tentýž umělec. Matoucí je zejména kompozice – zatímco *Umučení sv. Vavřince* následuje předlohu Cornelise Corta v dramatičnosti, poměrně složité kompozici či zobrazení postav v pohybu a z pohledu perspektivních zkratk, *Nejsvětější Trojice* je pojata velmi staticky a tradičně, kompozice je prostá. V případě jednotného autorství by z této skutečnosti vyplývalo, že vlastními invencemi autor příliš nevynikal. V obou malbách se však vyskytují některé prvky, které by možnost totožného autora, tedy nejspíš Františka Karla Seeblumera, naznačovaly. Mezi ně patří např. shodná barevná paleta zahrnující zejména červené a okrové odstíny, typologie oválných obličejů s dlouhými nosy a kulatýma očima, pojetí inkarnátu postav s červenými podtóny či totožné konkrétnější detaily, jako je obdobně modelovaná drapérie a formování rukou postav.

3.2.5 Oltář sv. Jana Nepomuckého [23]

Po 1765

Dřevo, mramorování, zlacení, polychromie

Literatura: VOREL II. 1886, s. 12. – POCHE 1982, s. 403.

Prameny: INVENTÁŘ 1731–36, fol. 2v–3r. – INVENTÁŘ 1743, nefol. – INVENTÁŘ 1745, nefol. – INVENTÁŘ 1752, nefol. – INVENTÁŘ 1753, nefol. – INVENTÁŘ 1759, fol. 1v–2v. – INVENTÁŘ 1762, fol. 14v. – INVENTÁŘ 1863, fol. 30r. – PRAESENTATUM 1765, nefol.

Oltář sv. Jana Nepomuckého v dnešní době přiléhá k epištolní straně kostelní lodi. Jedná se o rokokový edikulový oltářní retábl s vytočenými bočními křídly. Oltářní obraz ve zlaceném rámu po stranách lemují dvě polychromované postavy andělů, retábl je dále zdoben zlacenými rokaji a lasturami a červeno-hnědým mramorováním. Uprostřed volutového nástavce je umístěn dřevěný jazyk jako symbol sv. Jana Nepomuckého, obklopen mračny a čtyřmi hlavami puttů.

Datace vzniku oltáře se liší, většinou se uvádí rok 1769, kdy měl děkan Rodovský nechat oltář postavit.¹⁰⁰ Oltář sv. Jana Nepomuckého je však v pramenech zmiňován již dříve. Původní oltář sv. Jana Nepomuckého jako první uvádí inventář kostela z roku 1731, musel tedy vzniknout v průběhu první třetiny 18. století.¹⁰¹ Po roce 1765 se však žebrácký děkan rozhodl financovat zbudování oltáře nového – v žádosti zaslané pražskému arcibiskupství svůj záměr zdůvodňuje tím, že byl starý oltář sv. Jana Nepomuckého ve velmi špatném stavu. Také uvádí, že bude ponechán oltářní obraz, který se dochoval dobře.¹⁰² Do nově realizovaného retáblu byl tedy vsazen původní obraz téhož světce z první čtvrtiny 18. století.

3.2.5a Sv. Jan Nepomucký [24]

První čtvrtina 18. století

Olej na plátně, výřez rámu asi 146 x 71 cm

Literatura: nepublikováno

Prameny: PRAESENTATUM 1765, nefol.

Oltářní obraz zpodobňuje sv. *Jana Nepomuckého* v kanovníckém rouchu, držícího oběma rukama krucifix, v pravici pak svírajícího ještě palmovou ratolest. Kompozice je pojata tradičním způsobem – osamocená postava světce stojí v popředí obrazu, pravou nohu má zdánlivě nakročenou, jeho postoj je však spíše statický. Svůj pohled upírá k nebi, stejným směrem také naklání hlavu. V pozadí nad postavou vlaje červený prapor. V zadním plánu malby je zobrazeno město v krajině – jedná se o Prahu, v níž je, ač velmi nečitelně, znázorněno svržení sv. Jana Nepomuckého do Vltavy. Malba je modelovaná jemným šerosvitem, malířský rukopis je splývavý a klidný. Proporce těla jsou velmi zkreslené – protáhlému tělu velikostně neodpovídá drobná hlava a úzká ramena, nepřesná je také příliš dlouhá pravá ruka. Barevnost je laděna především do odstínů hnědé, růžové a okrové. Povrch malby narušuje drobná krakeláž a malé kulaté otvory, po okrajích malby je do plátna otlačen podpurný rám. Zprávy o restaurování nejsou známy.

Malba pochází z původního, starého oltáře sv. *Jana Nepomuckého*, byla tedy vytvořena před rokem 1731. Žebrácký děkan Rodovský v žádosti o zbudování nového

---

¹⁰⁰ Viz Vorel (pozn. 2), s. 12. Umělecké památky Čech vznik oltáře datují do doby okolo 1750. Viz Poche (pozn. 6), s. 403.

¹⁰¹ SOKA Beroun, fond Děkanský úřad Žebrák, kart. 1, inv. č. 37–51, Inventáře kostela, 1731–1884, Inventář z let 1731–1736, fol. 2r.

¹⁰² NA, APA I, sign. D 34, kart. 1413, recepta I-II 1765, praesentatum 12. 2. 1765, nefol. Autor oltáře práci provedl za 50 zlatých.

oltáře píše, že je starý oltářní obraz sv. Jana Nepomuckého ve slušném stavu, tudíž bude zachován i pro oltář nový.¹⁰³ Autor obrazu je neznámý, soudě na základě anatomických nepřesností a nepříliš inovativního zpracování námětu by se pravděpodobně mohlo jednat spíše o regionálního umělce.

3.2.6 Oltář Panny Marie [25]

Před 1691

Dřevo, polychromie

Literatura: POCHE 1982, s. 403. – VOREL 1886, s. 12.

Prameny: INVENTÁŘ 1691, nefol. – INVENTÁŘ 1731–36, fol. 3v–4v. – INVENTÁŘ 1743, nefol. – INVENTÁŘ 1745, nefol. – INVENTÁŘ 1752, nefol. – INVENTÁŘ 1753, nefol. – INVENTÁŘ 1759, fol. 1v–2v. – INVENTÁŘ 1762, fol. 14v. – INVENTÁŘ 1863, fol. 67r.

Oltář Panny Marie, dnes umístěný vedle pilíře na epistolní straně kostela, je dochovaný z původního barokního mobiliáře. Ač bývá datován až do doby okolo 1715, svým tvaroslovím by odpovídal spíše poslední čtvrtině 17. století.¹⁰⁴ Tuto dataci jednoznačně podporuje inventář z roku 1691, ve kterém je oltář Panny Marie uveden.¹⁰⁵ Jeho zbudování měl financovat Martin Schleichert z Wiesenthalského rodu, oltáři se proto přezdívá „Schleichertovský.“ Roku 1742 měl být oltář pozlacen z iniciativy kaplana Václava Keberle.¹⁰⁶

Jedná se o skříňový retábl, jehož rám tvoří monumentální rozviliny, typické pro devadesátá léta 17. století. Ve středu retáblu je umístěna prosklená skříňka s vyřezávaným rámem, jež sloužila k vystavení gotické dřevořezby žebrácké Madony, která byla součástí původního gotického mobiliáře.¹⁰⁷ Akantový rám oltáře je doplněn o sochy puttů, skromné tabernákulum, obklopené dvojicí menších obrazů, a čtveřici dřevěných polychromovaných soch stojících na zlacených podstavcích. Sochy v nižší úrovni znázorňují sv. *Vojtěcha* s atributem pádla a dalšího světce v kněžském oděvu,

---

¹⁰³ Ibidem.

¹⁰⁴ Viz Vorel (pozn. 2), s. 12.

¹⁰⁵ SOkA Beroun, fond Archiv města Žebrák, sign. 4, kart. 5, inv. č. 470, Živnostenské, vojenské, církevní a školské věci 1638–1791, číselné rozmezí 1–68, (Účty kostela sv. Vavřince, 1654–1791, čís. rozm. 69–82), Inventář kostela z roku 1691, nefol.

¹⁰⁶ Viz Vorel (pozn. 2), s. 12.

¹⁰⁷ Žebrácká madona je nyní vypůjčena Národní galerii v Praze. Sochařské dílo vytvořil anonymní mistr Žebrácké madony v 80. letech 14. století. Albert Kutal, *České gotické sochařství 1350–1450*, Praha 1962, s. 156.

s knihou a papežskou berlou, pravděpodobně *sv. Řehoře Velikého*. Nad nimi je umístěna vlevo *sv. Anna*, vpravo *světice s palmovou ratolestí*. Pátá socha je na samém vrcholu oltáře, nad jeho nástavcem, a znázorňuje *sv. Václava* s hlavou Turka u nohou.¹⁰⁸ Kvalita skulptur je spíše průměrná, postavy jsou pojaty tradičním způsobem. Jejich autor je neznámý. Obraz v nástavci oltáře je bohužel kvůli ztmavnutí v nečitelném stavu.

3.2.7 Oltář Panny Marie Karlovské [26]

Přelom 17. a 18. století

Dřevo, štafírování, zlacení

Literatura: VOREL II. 1886, s.14. – POCHE 1982, s. 403.

Prameny: INVENTÁŘ 1731–36, fol. 4v. – INVENTÁŘ 1863, fol. 67r.

Oltář Panny Marie Karlovské v kostele *sv. Vavřince* je umístěn při jižní straně vítězného oblouku. Tvoří ho monumentální rozvilinový rám, pokrytý štukovaným nátěrem a zlacením. Mezi akant jsou vpleteny postavy puttů a obraz v nástavci, zobrazující Ducha svatého v podobě holubice. Na oltární mense stojí dva svícny a malé tabernákulum s krucifixem.

Určení datace vzniku oltáře je mezi badateli velmi sporné. Ladislav Zvonař tvrdí, že oltář zbudoval žebrácký děkan František Josef Österreicher ze sbírky uspořádané občany roku 1817.¹⁰⁹ Pavel Vlček ho pak zasazuje do druhé čtvrtiny 18. století.¹¹⁰ Je však nutné uvážit několik skutečností. Rozvilinový rám, který tvoří oltář, je typický pro devadesátá léta 17. století. Originální obraz *Panny Marie Karlovské* byl namalován roku 1697, jeho žebrácká kopie tedy musela vzniknout až v době poté. Zároveň je znám jediný inventář kostela, který uvádí obraz *Panny Marie Karlovské*, a to ten z roku 1731, velký rozvilinový rám však v archivních pramenech z 18. století zmiňován není.¹¹¹ Dalo by se tedy uvažovat o několika možných datacích oltáře.

Domnívám se, že se v kostele pravděpodobně nejprve vyskytoval pouze obraz *Panny Marie Karlovské*, vytvořený asi někdy na počátku 18. století, sloužící jako malý oltář.¹¹² Je otázkou, zdali se v chrámu nevyskytoval i rozvilinový oltářní rám, jen osazen

¹⁰⁸ Hlava Turka odkazuje k osmansko-habsburským válkám.

¹⁰⁹ Viz Vorel (pozn. 2), s.14.

¹¹⁰ Viz Poche (pozn. 5), s. 403.

¹¹¹ SOKA Beroun, fond Děkanský úřad Žebrák, kart. 1, inv. č. 37–51, Inventáře kostela, 1731–1884, Inventář z let 1731–36, fol. 4v.

¹¹² Nejstarší zpráva o údajné zázračnosti obrazu *Panny Marie Karlovské* pochází z roku 1704, načež se zvedla vlna žádostí o vyhotovení děl se stejným námětem. Michal Šroněk, *Jan Jiří Heinsch. Malíř*

jiným obrazem a zasvěcen odlišnému světci, přičemž po požáru 1780 do něj mohla být vsazena kopie obrazu *Panny Marie Karlovské*, avšak předpokládám, že kdyby tomu tak bylo, zmínil by se o vyřezávaném rámu některý z inventářů stejně jako o akantovém rámu oltáře Panny Marie „Schleichertovské.“ Proto odhaduji, že zatímco samotný rámový oltář musel vzniknout na konci 17. století či nejpozději na počátku 18., do kostela sv. Vavřince se s velkou pravděpodobností dostal až po požáru roku 1780, patrně společně s dalšími částmi mobiliáře, které chrám koupil od jiných kostelů a klášterů zrušených při Josefinských reformách, a následně ho mohl uváděný děkan Österreicher osadit obrazem *Panny Marie Karlovské* v daném roce 1817.¹¹³

3.2.7a Panna Marie Karlovská [27]

Počátek 18. století

Olej na plátně, výřez rámu asi 210 x 125 cm

Literatura: POCHE 1982, s. 403.

Prameny: INVENTÁŘ 1731–36, fol. – INVENTÁŘ 1863, fol. 67r.

Oltářní obraz *Panny Marie Karlovské* zobrazuje Pannu Marii typu Mater Gravida, tedy osamocenou postavu s rozpjatýma rukama, hlavou nakloněnou k pravé straně a pohledem směřujícím ke svému břichu (tedy potažmo Kristu), zvýrazněnému mísovitými záhyby drapérie. Panna Marie je oděná do tlumeně zelených šatů přepásaných světlou stuhou a tmavě modrého pláště. Malířský rukopis je splývavý, výrazově klidný.

Žebrácký obraz *Panny Marie Karlovské* je kopií malby *Panny Marie*, kterou vytvořil pro kostel Nanebevzetí Panny Marie a sv. Karla Velikého roku 1697 malíř Jan Jiří Heinsch (1647–1712).¹¹⁴ Obraz byl považován za zázračný, dokonce se stal i předmětem uctívání mnoha poutníků, a proto byl od počátku 18. století hojně reprodukován jednak ve formě grafik, jednak právě pomocí kopií, které si pořizovaly jednotlivé farnosti.¹¹⁵ Okolnosti vytvoření kopie pro žebrácký kostel však nejsou známy.

---

barokní zbožnosti (kat. výst.), Praha 2006, s. 152. Obraz umístěný v žebráckém kostele tedy mohl být vytvořen v době poté.

¹¹³ Styl nátěru a zlacení je sice podobný jako na sochách hlavního oltáře sv. Karla Boromejského, avšak z toho bohužel nelze vyvozovat žádné závěry.

¹¹⁴ Viz Šroněk (pozn.112), s. 152–153.

¹¹⁵ Jan Royt, *Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století*, Praha 2011, s. 71–88. – Ibidem, s. 290–294. Téma Panny Marie Karlovské také poměrně podrobně zpracovává v rámci své bakalářské práce Petra Dvořáková, *Kostel Nanebevzetí Panny Marie a sv. Karla Velikého v Praze na Karlově v době baroka v letech 1648–1785* (bakalářská práce), Ústav pro dějiny umění FF UK, Praha 2017.

3.2.8 Oltář Nejsvětějšího Srdce Páně [28]

1779

Dřevo, zlacení

Literatura: VOREL II. 1886, s. 12. – POCHE 1982, s. 403.

Prameny: INVENTÁŘ 1863, fol. 67r. – PRAESENTATUM 1779, nefol.

Poslední boční oltář, který se v kostele sv. Vavřince nachází, je zasvěcený Nejsvětějšímu Srdci Páně a je umístěn při severní stěně hlavní lodi. Byl zbudován roku 1779 ze sbírky založené měšťanstvem. Natřít bíle a pozlatit ho nechala Barbora Marhová, tato barevnost se však z neznámých důvodů do dnešní doby nedochovala.¹¹⁶ Rokokový panelový retábl s obrazem *Nejsvětějšího Srdce Páně* je doplněn také postavami čtyř andílků – jedna dvojice puttů, držících svícny, je umístěna po stranách oltářního obrazu, druhá dvojice pak spočívá na rokajích v bočních osách oltářního nástavce. Rokaj, typický prvek rokoka, se na oltáři objevuje mnohokrát.

3.2.8a Nejsvětější Srdce Páně [29]

Ignác Raab, 1779

Olej na plátně, výřez rámu asi 142 x 94 cm

Literatura: POCHE 1982, s. 403.

Prameny: INVENTÁŘ 1863, fol. 67r. – PRAESENTATUM 1779, nefol.

Oltářní obraz *Nejsvětějšího Srdce Páně* vytvořil pro žebrácký kostel malíř Ignác Viktorin Raab (1715–1787) roku 1779.¹¹⁷ Jeho ústředním motivem je postava Krista, obklopená hlavami puttů. Ježíš rukama rozvírá svou hrud', z níž září hořící srdce, a upírá svůj zrak na diváka. Povrch plátna je pokryt hustou sítí krakel, zprávy o restaurování nejsou známé.

Malba odpovídá osobitému stylu Ignáce Raaba v mnoha ohledech. Kristova tvář následuje typickou fyziognomii obličejů v Raabových obrazech – je oválná s dlouhým špičatým nosem a velkýma očima. Obraz je vytvořen v duchu idealizované posvátnosti, zobrazovaná postava je pojata velmi něžně a půvabně, její gestikulace je klidná, postoj

---

¹¹⁶ Viz. Vorel (pozn. 2), s. 12.

¹¹⁷ Ignác Viktorin Raab (1711, Nechanice –1787, Velehrad) je umělcem zastupujícím rokokové tendence v malířství. Působil zejména na Moravě, kde se roku 1744 přidal k jezuitskému řádu. Vít Vlnas (ed.), *Sláva barokní Čechie. Umění, kultura a společnost 17. a 18. století*, Praha 2001, s. 538. – Anděla Horová, *Nová encyklopedie českého výtvarného umění. 2. N–Ž*, Praha 1995, s. 666. – Gottfried Johann Dlabacz, *Allgemeines historisches Künstler-Lexikon für Böhmen und zum Theil auch für Mähren und Schlesien*, Praha 1815, s. 535.

statický, malířský rukopis je splývavý. Poměrně typická pro autora obrazu je i ostře zalamaná drapérie, čitelná zejména na rukávech Kristova modrého roucha. Barevnost malby je laděna do pastelových odstínů, charakteristických pro tvorbu Ignáce Raaba, potažmo pro malířství období rokoka. Inkarnát postav nese nádech červených tónů, dále jsou v malbě zastoupeny především odstíny okrové a modré. V obraze panuje velmi vzdušná atmosféra, umocněná také pojetím světla po vzoru benátského luminismu.¹¹⁸

3.2.9 Socha mnicha – sv. Bernard (?) [30]

Ignác František Platzer (dílna) (?), asi šedesátá léta 18. století (?)

Dřevo, štafírování, asi 170 cm

Literatura: POCHE 1982, s. 403. – ZVONARĚ 2002, s. 32.

Prameny: INVENTÁŘ 1853, fol. 59v.

Socha *mnicha* stojí při pilíři na jižní stěně kostela a je umístěna na zlacené volutové konzole. Dosud byla socha autorsky neurčena a nedatována. Podle mnišského roucha a knihy by se postava dala považovat za sv. Bernarda, patrona cisterciáckého řádu – blíže neurčená socha *sv. Bernarda* je dokonce zmíněna i v inventáři z roku 1853, mohlo by se tedy jednat právě o ni.¹¹⁹ Následně by bylo možné uvažovat o tom, že se socha do kostela mohla dostat společně s dalším vybavením, konkrétně s kazatelnou a varhanami, jež byly do kostela přeneseny z Mariánské Týnice, probošství cisterciáckého kláštera v Plasech.¹²⁰ Od toho by se pak odvíjela i pravděpodobná datace do šedesátých let 18. století a přisouzení možného autorství dílně Ignáce Františka Platzera, jelikož právě tento umělec v dané době vyhotovil sochařskou výzdobu tamního kostela Zvěstování Panny Marie.¹²¹ Tyto nepřímé historické souvislosti jsou hlavním východiskem při zkoumání původu sochy, jelikož její styl nelze s Platzerovou dílnou spojit zcela jednoznačně.

---

¹¹⁸ Michaela Kameníčková, *Malířské práce Ignáce Raaba na Opavsku* (diplomová práce), Katedra dějin umění FF UP, Olomouc 2013, s. 93–108.

¹¹⁹ SOKA Beroun, fond Děkaný úřad Žebrák, kart. 1, inv. č. 37–51, Inventáře kostela, 1731–1884, Inventář z roku 1853, fol. 59v.

¹²⁰ Viz Zvonar (pozn. 8), s. 32.

¹²¹ Emanuel Poche (red.), *Umělecké památky Čech 2 [K–O]*, Praha 1978, s. 355–356. – Gottfried Johann Dlabacz, *Allgemeines historisches Künstler-Lexikon für Böhmen und zum Theil auch für Mähren und Schlesien*, Praha 1815, s. 472. – Anděla Horová, *Nová encyklopedie českého výtvarného umění. 2. N–Ž*, Praha 1995, s. 621.

Skulptura *sv. Bernarda* je pojata tradičně a s klidným sochařským výrazem. Figura stojí v mírném kontrastu s pokrčenou levou nohou a přenesením váhy na nohu stojnou, detaily postavy jsou však nečitelné kvůli ostře zalamovanému rouchu, jež zahaluje světcovo tělo. Svou levicí muž u levého boku přidržuje knihu, pravou paži má pozvednutou v kynoucím gestu. Tvář je pojata klasickým způsobem s velkou mírou idealizace, fyziognomie připomíná typ tváří římských antických soch.

3.2.10 Socha biskupa – sv. Augustin (?) [31]

Ignác František Platzer (dílno), asi šedesátá léta 18. století

Dřevo, štafírování, zlacení, asi 210 cm

Literatura: POCHE 1982 – POCHE 1978, s. 355–356. – ZVONAR 2002, s. 32.

Socha *biskupa* je umístěna při severním pilíři kostelní lodi, tvoří tak protějšek již představené soše *sv. Bernarda*. V porovnání s protější sochou je však většího měřítka, tudíž spolu skulptury evidentně přímo nesouvisí. Figura je badateli považována za dílo žáka Ignáce Františka Platzera, datovaná bývá do doby okolo 1770.¹²² Na první pohled dřevořezba svou povrchovou úpravou a zlacením připomíná sochy hlavního oltáře *sv. Karla Boromejského*, postava je však méně dynamizovaná, je pojata ještě monumentálněji, drapérie zpracována jednodušeji a tvář neodpovídá typizaci obličejů církevních otců. Zajímavý je detail vroubkování drapérie, který se často objevuje právě u soch Ignáce Františka Platzera a vyskytuje se také na skulpturách církevních otců umístěných na kazatelně v žebráckém kostele *sv. Vavřince*. Z tohoto prvku a jeho totožného provedení usuzují, že byly skulptury vytvořeny stejným umělcem, respektive jeho dílnou, a figura biskupa rovněž pochází z již zmíněného klášterního probošství v Mariánské Týnici.¹²³ Datace by se tedy dala upřesnit spíše do šedesátých let 18. století.

Světec je umístěn na zlacené dřevěné volutové konzoli. Váhu má přenesenou na pravou stojnou nohu, levou má pokrčenou, předsunutou a mírně vytočenou. V levé ruce drží knihu, pravíci třímá biskupskou hůl. Na základě těchto atributů lze figuru označit za *sv. Augustina*, socha tedy mohla být součástí souboru čtyř církevních otců. Světec je oděn do biskupského roucha, tvarovaného realistickými oblými záhyby. Rocheta zakončená zlacenou krajkou je členěna již zmíněným vroubkováním. Na hlavě má *sv. Augustin* nasazenou mitru. Anatomie postavy je zpracována s přesností, ač jsou její proporce ne

---

¹²² Viz Poche (pozn. 6), s. 403.

¹²³ Viz Poche (pozn. 121), s. 355–356.

zcela zřetelné kvůli drapérii. Dřevořezba je zezadu vyhloubená, její povrch je upraven štafírováním se zlacenými detaily.

3.2.11 Sv. Anna Samotřetí [32]

Okolo 1700

Dřevo, polychromie, cca 100 cm

Literatura: POCHE 1982, s. 403.

Polychromovaná dřevořezba *sv. Anny* se v dnešní době nachází vlevo od oltáře Panny Marie, je umístěna na konzole s vyřezávanou hlavou putta při pilíři jižní stěny hlavní lodě kostela. Sv. Anna sedící na pomyslném trůnu je oděná do tmavé drapérie se zlacenými detaily, na hlavě má nasazenou korunu. Levicí přidržuje na své levé noze menší sošku korunované Panny Marie, zahalené v postříbřeném šatu s detaily květin. Panna Marie stojí v mírném kontrastu, který způsobuje obloukovité prohnutí celého těla. Postoj Panny Marie a její dlouhý krk zdánlivě připomíná tradici krásnoslohových Madon, figury jsou však znázorněny velmi realisticky a neidealizovaně. Drapérie s ostrými záhyby jsou spíše schematického charakteru.

Původně se jednalo nejspíš o ikonografický typ *sv. Anny Samotřetí*, avšak figura malého Krista, již sv. Anna evidentně přidržovala pravíci na své pravé noze, se do dnešní doby nedochovala. Skulptura je v *Uměleckých památkách Čech* datovaná do doby okolo roku 1700, o jejím původu ani autorství nejsou žádné informace.¹²⁴

3.2.12a Sv. Matouš [33]

Okolo 1750 (?)

Olej na plátně, výřez rámu 102 x 87 cm

Literatura: VOREL II. 1886, s. 15. – POCHE 1982, s. 403. – ZVONAR 2002, s. 39.

Prameny: INVENTÁŘ 1781, fol. 21r.

Obraz *sv. Matouše* je jedním ze souboru maleb čtyř evangelistů, umístěném za hlavním oltářem sv. Karla Boromejského. Malby kostelu sv. Vavřince daroval kněz řádu milosrdných bratří Tomáš Šmíd (1739–1798), jiné informace o původu nejsou známy.¹²⁵ *Umělecké Památky Čech* obrazy datují do poloviny 18. století, tedy doby, kdy již do českého malířství plně pronikají tendence rokoka, malby se však hlásí spíše ještě

---

¹²⁴ Viz Poche (pozn. 6), s. 403.

¹²⁵ Viz Vorel (pozn. 2), s. 15. – Viz Zvonař (pozn. 8), s. 39.

k vrcholně barokním principům.¹²⁶ Autor obrazů není znám, muselo se mu však dostat dobrého školení vzhledem k poměrně vysoké kvalitě maleb.

Portrét sv. Matouše je koncipován jako tradiční portrét světce se všemi jeho atributy – v pozadí se z levé strany ke světci naklání anděl a přes rameno mu diktuje text evangelia. Před sv. Matoušem jsou umístěny knihy, úhelník a rozsypané mince, v pozadí na pravé straně je opřená halapartna. Světec je znázorněn jako stařec s dlouhým plnovousem. Malířský výraz je poměrně dramatický díky použití výrazného šerosvitu, téměř děleného rukopisu a realistického pojetí tváří postav. V barevné paletě jsou zastoupeny zejména okrové, hnědé a červené odstíny, použity jsou i tmavě modré tóny v oblasti šatu sv. Matouše a pozadí s halapartnou – kombinace teplých a studených tónů prohlubuje prostor obrazu. Kromě kompozice na poměrně vysokou kvalitu malby poukazuje také přesná anatomie postav. Obraz je pokrytý hustou sítí drobných krakel, na okrajích je otláčený napínací rám. Zprávy o restaurování nejsou známy.

3.2.12b Sv. Marek [34]

Okolo 1750 (?)

Olej na plátně, výřez rámu 102 x 87 cm

Literatura: VOREL II. 1886, s. 15. – POCHE 1982, s. 403. – ZVONAR 2002, s. 39.

Prameny: INVENTÁŘ 1781, fol. 21r.

Portrétní malba *sv. Marka* je dalším obrazem ze souboru čtyř evangelistů. V současné době se nachází v chóru, společně s ostatními obrazy evangelistů je opřený o zadní stranu hlavního oltáře.¹²⁷ V *Uměleckých památkách Čech* jsou malby datovány do poloviny 18. století.¹²⁸ O bližším původu ani o autorství nejsou v současné době známy žádné informace.

Světec je zobrazen sedící na židli před stolem, ze tří čtvrtin otočený zády. V pravé ruce drží brk, kterým píše evangelijní text, jež před sebou podpírá svou levicí. Hlavu má pozvednutou a pootočenou k levému rameni, pohled směřuje do neurčita. V levém dolním rohu obrazu je umístěn okřídlený lev, hlavní určující atribut sv. Marka. Malba stylově odpovídá vrcholnému baroku. Uplatňuje se v ní výrazný šerosvit, částečně dělený rukopis, v barevné paletě převládají odstíny hnědé, okrové a červené, která se

---

¹²⁶ Viz Poche (pozn. 6), s. 403.

¹²⁷ Viz Vorel (pozn. 2), s. 15. – Viz Zvonar (pozn. 8), s. 39.

¹²⁸ Viz Poche (pozn. 6), s. 403.

uplatňuje zejména v oblasti ostře lámané drapérie, pokrývky hlavy a inkarnátu figury. Pozadí je provedeno ve velmi tmavých, studených modrých odstínech, aby bylo docíleno prohloubení prostoru. Tradičně pojatá podobizna světce se vyznačuje také kvalitně zpracovanou anatomií, typologie tváře odpovídá celému souboru čtyř evangelistů. Barevná vrstva malby je narušena hustou sítí drobných krakel, jinak je obraz v poměrně dobrém stavu. Zprávy o restaurování nejsou známé.

3.2.12c Sv. Lukáš [35]

Okolo 1750 (?)

Olej na plátně, výřez rámu 102 x 87 cm

Literatura: VOREL II. 1886, s. 15. – POCHE 1982, s. 403. – ZVONARĚ 2002, s. 39.

Prameny: INVENTÁŘ 1781, fol. 21r.

Obraz *sv. Lukáše* je v dnešní době umístěn, spolu s celým souborem maleb čtyř evangelistů, za hlavním oltářem sv. Karla Boromejského.¹²⁹ Obrazy jsou v *Uměleckých památkách Čech* datovány do poloviny 18. století.¹³⁰ Bližší původ a autorství jsou v současné době neznámé.

Sv. Lukáš je zpodobněn jako stařec sedící na židli za stolem, komponovaným diagonálně v lineární perspektivě. Figura je vychýlená, její torzo je nakloněno k pravé straně, levou rukou si sv. Lukáš podpírá hlavu, nataženou pravou paží má položenou na opěradle židle. Svůj pohled upírá k pravé dolní části obrazu. Před sebou má brk s inkoustem a rozevřenou knihu, tedy evangelium, zpod níž vychází obdélný pergamen s nápisem „*St. LUCE*.“ Kromě tohoto nápisu světce označuje taky jeho atribut býka, jenž je umístěn v pozadí, v levém horním rohu obrazu. Stylem se malba od ostatních podobizen ze souboru čtyř evangelistů ničím neodlišuje, je v ní tedy užito stejného rukopisu, výrazného šerosvitu, pojetí drapérie a fyziognomie tváře. I barevnost zůstává převážně v hnědých, okrových a červených odstínech, některé prvky, např. košile zahalující světce, jsou provedeny v odstínech modré. Obraz je narušen hustou sítí drobných krakel po celém svém povrchu, jinak je v poměrně dobrém stavu. Zprávy o restaurování nejsou známé.

---

¹²⁹ Viz Vorel (pozn. 2), s. 15. – Viz Zvonar (pozn. 8), s. 39.

¹³⁰ Viz Poche (pozn. 6), s. 403.

3.2.13d Sv. Jan Evangelista [36]

Okolo 1750 (?)

Olej na plátně, výřez rámu 102 x 87 cm

Literatura: VOREL II. 1886, s. 15. – POCHE 1982, s. 403. – ZVONARĚ 2002, s. 39.

Prameny: INVENTÁŘ 1781, fol. 21r.

Podobizna sv. *Jana Evangelisty* je poslední malbou ze souboru obrazů čtyř evangelistů, umístěných v dnešní době za hlavním oltářem kostela sv. Vavřince v Žebráku. V *Uměleckých památkách Čech* jsou malby datovány do poloviny 18. století.¹³¹ Bližší původ a autorství nejsou v současné době známé.

Portrét světce je koncipován tradičním způsobem. Sv. Jan Evangelista sedí u stolu, na němž je, v pravé části obrazu, položena evangelijní kniha a brk s inkoustem. Světec, znázorněn jako mladík, je tělem vytočený k levé části obrazu. Hlavu naopak naklání k pravému hornímu rohu malby, kam směřuje i svůj pohled. Levým loktem se sv. Jan opírá o písařský stůl, pravou paži pozvedá nahoru v žehnajícím gestu. Oděn je do bílé košile a tmavomodrého svrchního oděvu, přes ramena má ještě přehozený červený plášť, svázaný u levého ramena. Drapérie je členěna ostrými záhyby. V pravé horní části malby je umístěn orel s rozepjatými křídly, atribut sv. Jana Evangelisty. Styl obrazu opět odpovídá celému souboru čtyř evangelistů, opakují se v něm totožné prvky – šerosvit, zčásti dělený rukopis, typologie tváře, barevná paleta s převažujícími odstíny hnědé, okrové a červené, prohloubení prostoru pomocí kontrastu teplých barevných odstínů v popředí a studených v pozadí, pojetí anatomie postav apod. Malbu pokrývá síť drobných krakel, na některých místech je plátno poškozeno malými oblými otvory. Zprávy o restaurování nejsou známé.

3.2.13 Žehnající Kristus [37]

Počátek 18. století (?)

Olej na plátně, výřez rámu 220 x 110 cm

Literatura: nepublikováno

Prameny: INVENTÁŘ 1731–36, fol. 2r. – INVENTÁŘ 1743, nefol.

Obraz *Ježíše Krista* je v současné době umístěn pod kruchtou, při severní stěně kostela. Lze se domnívat, že se jedná o malbu, která byla původně součástí přenosného

---

¹³¹ Viz Poche (pozn. 6), s. 403.

oltáře sv. Salvátora, jež poprvé zmiňuje inventář kostela sv. Vavřince v roce 1731.¹³² Žádná doložená fakta o původu, autorství, ani dataci obrazu však nejsou v dnešní době známa. Malba je ve velmi špatném stavu dochování, poškození značně komplikuje umělecko-historickou analýzu.

V centru plátna je zobrazena stojící postava Ježíše Krista z frontálního pohledu. Kristus na hrudi kříží své dlaně, přičemž pravici v popředí má komponovanou v žehnajícím gestu. Typologie Kristovy tváře je tradiční – je sestavena z oválného protáhlého obličejce, velkých očí, dlouhého nosu. Okolo ústřední postavy Ježíše jsou umístěny z každé strany dvě okřídlené hlavy puttů. Nad Kristovou svatozáří je pak komponována nápisová páska se slovy: „*Die Erscheinung – (...) – IESVSNAZARENVSREXIVDEORVM – XXXIII – seiner Jünger.*“¹³³ Malířský rukopis je splývavý, výrazově klidný. Barevnost lze kvůli zašlosti malby posoudit poněkud obtížně, pravděpodobně však byly použity zejména teplé tóny okrových a hnědých odstínů. Důkladné zhodnocení pojetí anatomie je téměř znemožněno mohutnou drapérií, která halí Kristovo tělo, proporce figury jsou však zhotoveny s přesností, ač trochu idealizovaně.

3.2.14 Smrt sv. Františka Xaverského [38]

3. čtvrtina 18. stol.

Olej na plátně, výřez rámu asi 130 x 83 cm

Literatura: POCHE 1982, s. 403.

Prameny: INVENTÁŘ 1781, fol. 21r.

Malba zobrazující *Smrt sv. Františka Xaverského* je v současné době zavěšena na západní stěně jižního pilíře podpírajícího kruchtu kostela. V *Uměleckých památkách Čech* je datována do druhé poloviny 18. století, vzhledem ke zrušení jezuitského řádu roku 1773 lze dataci upřesnit na třetí čtvrtinu 18. století.¹³⁴ Informace o původu a autorství uměleckého díla nejsou v současné době známa. Vzhledem k poměrně vysoké kvalitě díla se však domnívám, že muselo jít o umělce, jemuž se dostalo velmi dobrého školení.

---

¹³² Inventář z roku 1743 zmiňuje 3 přenosné oltáře, které však konkrétně nejmenuje. Domnívám se, že se jedná o oltáře sv. Panny Marie Karlovské, sv. Salvátora a sv. Martina, uvedené v inventáři z let 1731–36. SOkA Beroun, fond Děkaný úřad Žebrák, kart. 1, inv. č. 37–51, Inventáře kostela, 1731–1884, Inventář z let 1731–36, fol. 2r. – NA, APA I, sign. D 85–90, kart. 2414, Inventáře Žebrák, Inventář z roku 1743, nefol.

¹³³ Nápis je tedy psán německy a latinsky, dá se přeložit jako: „Zjevení – (...) – Ježíše Nazarenského, krále Židů – XXXIII – jeho učedníkům.“ Druhé pole textu bohužel není dobře čitelné.

¹³⁴ Viz Poche (pozn. 6), s. 403.

Obraz v pravé části zobrazuje sv. Františka Xaverského pololežícího v otevřeném prostoru před neurčitým přístřeškem, tedy na ostrově v jihočínském moři, kde jako misionář skončil. Světec oděný do jezuitské černé sutany oběma rukama drží jeden ze svých atributů, krucifix. Popředí je také doplněno palmami u levého okraje malby. V horní třetině plátna je v mračnech zobrazen anděl se skupinou puttů, kteří se z nebes snaží k umírajícímu světci. V pozadí, v levé části obrazu, je umístěn výjev ze života Františka Xaverského, který ho znázorňuje při misijní činnosti, křtícího tři místní obyvatele. V dále za postavami pluje na moři plachetnice mířící k čínskému pobřeží. Stylem se malba hlásí k principům rokoka. Malířský výraz je klidný, rukopis kombinuje splývavý i dělený způsob nanášení barev. Lyrické pojetí výjevu je zvýrazněno užitím pastelových barev v pozadí a luministickou prací se světlem, rokokovým tendencím odpovídá i zasazení scény do krajiny a použití rostlinných prvků. Malba je kvalitní jak z hlediska prosvětlené kompozice, tak zpracováním anatomie postav. Plátno je po celém povrchu narušeno sítí drobných krakel, po stranách je do něj otištěn podpůrný rám. Zprávy o restaurování nejsou známé.

3.2.15 Sv. Blažej [39]

Před 1700 (?)

Olej na plátně, výřez rámu asi 155 x 112 cm

Literatura: POCHE 1982, s. 403.

Prameny: INVENTÁŘ 1781, fol. 21r.

Malba *sv. Blažeje* se v současné době nachází v chóru, za hlavním oltářem sv. Karla Boromejského. *Umělecké památky Čech* ji datují do doby před rokem 1700, datace však v současné době není doložená archivními prameny, stejně jako autorství a původ malby.¹³⁵

Obraz zpodobňuje výjev tzv. „svatoblažejského“ požehnání. Blažej, arménský biskup a lékař, byl kvůli odmítnutí pohanských Bohů stíhán, mučen, uvězněn, a nakonec popraven stětím. Krátce před smrtí k němu přiběhla žena se svým malým synem, který se dusil rybí kostí, jež mu uvízla v krku. Blažej mu na hrdlo položil dlaně a pronesl modlitbu, načež se chlapec uzdravil. Právě tento moment malba zobrazuje. Sv. Blažej, v biskupském rouchu a s mitrou na hlavě, sedí na trůnu, levou rukou drží okolo ramen

---

¹³⁵ Viz Poche (pozn. 6), s. 403.

malého chlapce v bílé košili a svou pravou ruku mu přikládá ke krku. Zpoza světce vychází jeden z jeho atributů, biskupská berla. Vpravo od dítěte na schodech pod katedrou klečí žena ve světlém šatu, která levou rukou přidržuje svého syna za loket a pravicí si ukazuje ke krku. Prosebný pohled směřuje ke sv. Blažejovi. U matčiny levé nohy stojí malý hnědo-bílý pes, pravděpodobně odkazující k Blažejově lékařské praxi, jíž pomáhal jak lidem, tak zvířatům. Za matkou, u pravého okraje obrazu, klečí plačící žena v tmavém šatu. Na druhé straně, vlevo od trůnu sv. Blažejovi, stojí muž, jenž levicí pozvedává biskupovo zdobené ferraiolo a pravicí svírá knihu, atribut sv. Blažejovi.¹³⁶ Z druhé strany stolce stojí muž, který biskupovi levou rukou odebírá žezlo. Tyto dvě mužské postavy mohou naznačovat biskupovo zadržení a odvedení na popraviště, které podle legendy následuje po „svatoblažejském“ požehnání. Na pravé straně pozadí jsou zobrazeny další tři mužské stojící postavy. Figura vlevo nezúčastněně upírá pohled do neznáma, v rukou svírá nádobu. Prostřední muž v pravicí drží neurčitý obdélný bílý předmět, možná kapesník či list papíru, na který ukazuje levou rukou. Hlavu naklání k poslednímu z mužů, jež svou levicí pozvedá ve výpravném gestu a pravicí svírá nezřetelný předmět. Zadní plán malby tvoří architektonický rámec připomínající chrám, do něž je výjev umístěn. Na pilíři za mužskými postavami v pozadí je umístěna svíce, další z atributů sv. Blažejovi.

Scéna je pojata velmi výpravně a ačkoli se jedná o velice dramatický moment, námět je zpracován zcela klidným způsobem. Dramatičnost by sice mohlo navozovat použití mírného šerosvitu, avšak tváře, postoje i gesta postav jsou idealizované, ladné a statické. Anatomie i proporce figur jsou zpracovány s přesností. Barevná paleta je složena zejména z teplých odstínů okrové, hnědé a červené, s některými prvky v tónech růžové, zelené a modré. Malířský rukopis obrazu je splývavý. Malbu pokrývají drobné krakely a na okrajích je otačen podpůrný rám, krom toho je dílo v poměrně dobrém stavu. Zprávy o restaurování nejsou známé.

---

¹³⁶ Ferraiolo je typ pláště používán duchovenstvem katolické církve při zvláštních příležitostech.

3.2.16 Kazatelna [40]

Ignác František Platzer (dílňa), šedesátá léta 18. století (?)

Dřevo, štafírování, zlacení

Literatura: POCHE 1982, s. 403. – ZVONARĚ 2002, s. 31–32.

Kazatelna je umístěna při vítězném oblouku na evangelijní straně kostelní lodi. Ladislav Zvonař uvádí, že byla společně s varhanami zakoupena buď od kostela Zvěstování Panny Marie v Mariánské Týnici, nebo od benediktinského kláštera v Kladrubech u Stříbra.¹³⁷ Pokud by však pocházela z kladrubského kláštera, znamenalo by to, že jsou tyto části mobiliáře osazeny sochami z dílny Matyáše Bernarda Brauna, která tamní barokní vybavení vytvořila ve dvacátých až třicátých letech 18. století. Autorem většiny sochařské složky vybavení kostela kladrubského kláštera je konkrétně Řehoř Thény (1695–1759).¹³⁸ Lze však konstatovat, že sochy na kazatelně a varhanách v žebráckém kostele neodpovídají Thényho stylu – jsou spíše statuární, strnulé, drapérie postav nejsou tak „braunovsky“ dynamické. Proto se domnívám, že pravděpodobnější místo, ze kterého kazatelna s varhanami pochází, je zmíněná cisterciácká Mariánská Týnice. Sochařskou výzdobu tamního kostela vyhotovil Ignác František Platzer se svou dílnou v šedesátých letech 18. století. Sochy kazatelny tedy mohou být datovány do stejné doby a připsány též dílně, a to i na základě prvku vroubkování drapérie, příznačného pro mnoho Platzerových děl, který se vyskytuje na figurách církevních otců umístěných na stříšce kazatelny [41].¹³⁹

Kazatelna s malovaným mramorováním se skládá z konvexně-konkávě tvarované ambony, konkávě prohnuté zadní desky, za níž se ukrývají přístupová dvířka, a mohutné stříšky. Součástí všech těchto částí je sochařská složka. Na poprsní ambony jsou umístěny nízké reliéfy čtyř evangelistů ve zlacených akantových kartuších, střídající se s menšími štafírovanými dřevořezbami jejich symbolů. Zleva doprava se tedy na parapetu vyskytuje socha býka, reliéf sv. Lukáše malujícího obraz Madony, socha hlavy anděla, reliéf sv. Matouše píšícího evangelium, reliéf sv. Jana Evangelisty se svým tributem kalichu s hadem a hořícího srdce s christogramem IHS, socha orla, reliéf sv. Marka držícího pravou rukou pergamenový svitek a zcela vpravo pás zakončuje socha lva. V zadní desce kazatelny je prolomen vchod, ke kterému skrze zeď vedou přístupové

---

¹³⁷ Viz Zvonař (pozn. 8), s. 32.

¹³⁸ Viz Poche (pozn. 121), s. 52–57.

¹³⁹ Ibidem, s. 355.

schůdky ze sakristie. Dvířka jsou pokryta plastickým dřevěným reliéfem, který znázorňuje téma zvěstování Panně Marii, odkazuje tak na původní provenienci kazatelny.

Na stříšce kazatelny jsou vyobrazeny postavy čtyř církevních otců a puttů. Zcela vlevo je umístěn sv. Řehoř, který v pravé ruce drží psací brk a na klíně má položenou knihu. Vpravo od něj pak sedí na volutové konzole sv. Augustin, jež určují jeho atributy: hořící srdce, které pozvedá svou levicí, biskupské roucho, mitra, a rozevřená kniha, již pravou rukou přidržuje na svém pravém pokrčeném koleni. Mezi prsty pravé ruky drží také husí brk. Následuje figura sv. Ambrože, sedící na volutové konzole. Světec je oděný do biskupského roucha, levou rukou přidržuje rozevřenou knihu a pravíci pozvedá psací brk. Vlevo pod sochou se nachází další z atributů sv. Ambrože, včelí úl. Zcela vpravo se na stříšce nachází figura sv. Jeronýma. Světec má nasazený kardinálský klobouk, levicí opět přidržuje rozevřenou knihu a pravou rukou svírá husí brk. Sochy církevních otců jsou doplněny šesti figurami puttů, rozdělených do třech pásů pod sebou, nesoucích insignie církevních otců a předměty Arma Christi. Andělé ve spodním páse nesou biskupské berly sv. Augustina a sv. Ambrože. Nad nimi putto vlevo svírá berlu zakončenou patriarchálním křížem a nadnáší Kristův kříž, anděl vpravo drží hřeb a papežskou berlu. V horním páse nesou andělé pouze Nástroje Kristova utrpení – vlevo se nachází putto s kopím, anděl vpravo drží tyč s houbou namočenou v octě. Celá stříška je na vrcholu zakončena ozdobnou vázou. Kazatelna je dále dekorována mnoha zlacenými ornamentálními prvky zahrnujícími palmety, rokaje, závěsy z růží či lastury. Dekorativní složka se tedy již plně hlásí k rokokovému pojetí.

3.2.17 Varhanní skříň [42]

Ignác František Platzer (dílna) (?), šedesátá léta 18. století (?)

Dřevo, polychromie, zlacení

Literatura: VOREL I. 1886, s. 213. – POCHE 1982, s. 403. – ZVONAR 2002, s. 31–32.

Varhany se nachází na kruchtě v západní části hlavní lodi kostela. Původně pochází z Mariánské Týnice, odkud byly převezeny společně s kazatelnou a dvěma sochami kvůli rušení klášterů v rámci josefinských reforem.¹⁴⁰ Jejich sochařská výzdoba tak může pocházet z dílny Ignáce Františka Platzera, který jako sochař v Mariánské Týnici působil v šedesátých letech 18. století.¹⁴¹

---

¹⁴⁰ Viz Zvonař (pozn. 8), s. 32.

¹⁴¹ Viz Poche (pozn. 121), s. 355.

Na varhanách je umístěno celkem jedenáct soch andělů hrajících na různé hudební nástroje, dále jsou dekorovány zlacenými rokaji, akanty, závěsy růží a dalšími ornamenty. Varhanní skříň hlavního stroje je rozdělena do dvou polovin, které jsou ještě rozčleněny do čtyř částí pomocí úzkých pilastrů se zlacenými iónskými hlavicemi. Jednotlivé oddíly jsou tvarovány konvexními křivkami, jež tvoří zdánlivý efekt oblých pilastrů, jenž je ještě umocněn čtyřmi reliéfně členěnými podstavci završujícími varhanní skříň, které připomínají sloupové hlavice. Varhanní skříň je přizpůsobena délkám píšťal, proto úroveň podstavců stoupá směrem od krajů ke středu.

Na každém z vrcholových postamentů původně stála jedna socha anděla, avšak během přesunu varhan do žebráckého kostela musely být dvě nejvýše umístěné skulptury sňaty kvůli nedostatku místa.¹⁴² Od té doby stojí po stranách tzv. prsního stroje, který se nachází před hlavním strojem a v nižší úrovni, v tomto případě je součástí poprsně ohraničující kruchtu. Na hlavním stroji tedy zůstalo celkem šest figur. Popořadě směrem zleva doprava stojí andělé hrající na trubku, příčnou flétnu, menší strunný nástroj (možná viola da braccio či housle), větší strunný nástroj (možná viola da gamba či violon), příčnou flétnu a harfu. Dvě přemístěné postavy hrají na trubky. Navrchu prsního stroje stojí tři postavy andělíčků, kteří hrají na trumpetu, tympány a triangl. Kvalitativně jsou figury andělů průměrné, jsou pojaty spíše tradičním způsobem. Jejich tváře jsou formovány podle jednotného typu, stejně tak se opakují i jejich postoje s pokrčenou nestojnou nohou, nakloněnou hlavou a rukama pozdvihnutýma ke hře na hudební nástroj. V postavách je přítomna i určitá půvabnost či líbeznost, již lze zařadit k tendencím rokoka, příznačným pro sochařství třetí čtvrtiny 18. století.

---

¹⁴² Viz Vorel (pozn. 1), s. 213.

Závěr

Ač se kostel sv. Vavřince nachází ve městě, které bylo ve své době nemálo významné a je tím pádem poměrně rozsáhlým tématem, jež skrývá spoustu nezodpovězených otázek, bádání dlouhou dobu stagnovalo ve stejném bodě a poznání bylo spíše povrchní. Hlavním cílem práce tedy bylo ucelení poznatků dosavadního bádání a následné upřesnění informací o kostelním mobiliáři a jeho proměnách. V nejrozsáhlejší části práce jsem se pak pokusila popsat a zhodnotit dochované umělecké vybavení kostela. Přestože část nejasností, především podoba architektury před poslední velkou přestavbou po požáru roku 1781, zůstala neupřesněna kvůli nedostatku dochovaných pramenů, nové zkoumání zaměřené zejména na kostelní vybavení obohatilo dosavadní poznatky o řadu detailnějších, dosud nepublikovaných informací.

Práce popisuje proměny podob mobiliáře, ke kterým došlo v průběhu celého 18. století. Hned na počátku 18. věku se kostel zařadil mezi farnosti, které si pořídily kopii v té době nově uctívaného obrazu Panny Marie Karlovské. Ve třetí třetině 18. století byl proměněn oltář sv. Jana Nepomuckého, došlo také ke zbudování nového bočního oltáře Nejsvětějšího Srdce Páně. Po požáru roku 1780 byl kostel dovybaven mobiliářem ze zrušených kostelů, díky čemuž se do žebráckého chrámu dostala velmi kvalitní díla pocházející z dílen předních pražských umělců.

Velký přínos práce spatřuji v archivním průzkumu. Během bádání se mi podařilo zpracovat několik kostelních inventářů z let 1691 až 1863, díky nimž jsem v podkapitole *Mobiliář ve světle inventářů* mohla chronologicky shrnout informace o podobě nedochovaných součástí kostelního vybavení, které dosud nebyly publikovány. Archivní prameny mi navíc pomohly k několika novým zjištěním, jež zahrnuji do druhé podkapitoly *Dnešní vybavení kostela*, koncipované jako katalog. V této poslední části práce vybraná díla podrobuji umělecko-historické analýze, detailně je popisuji, věnuji se i jejich ikonografii a stylovému zhodnocení. U části z nich také upřesňuji či navrhuji novou dataci, provenienci a atribuci. Obraz *Otevřeného nebe s anděly* jsem propojila s položkou kostelního inventáře z roku 1781, čímž byla potvrzena domněnka, že se jedná o nástavec hlavního oltáře sv. Karla Boromejského. Po následné formální analýze bylo možné připisat dílo Františku Lichtenreiterovi a datovat ho do roku 1736. Dále jsem se zabývala sochami církevních otců z hlavního oltáře a na základě stylu a dalších souvislostí je připisala dílně Matěje Václava Jäckela. Upřesnila jsem dataci obrazu

Umučení sv. Vavřince do 80. let 17. století a spojila ho s grafickou předlohou Cornelise Corta. Malbu *Nejsvětější Trojice*, již na základě archiválií a stylového zhodnocení považuji za nástavec původního oltáře sv. Vavřince, označuji za dílo Františka Karla Seeblumera. Díky archivním pramenům bylo dále možné jednak upřesnit dataci bočního oltáře sv. Jana Nepomuckého do doby po roce 1765, jednak objasnit skutečnost, že jeho oltářní obraz pochází ze staršího svatojánského oltáře a lze ho datovat zhruba do první čtvrtiny 18. století. Upravila jsem také datace oltáře Panny Marie, který řadím do doby před rokem 1691, a oltáře Panny Marie Karlovské, u nějž vytvářím hypotézu, podle které mohl akantový rám vzniknout na přelomu 17. a 18. století pro jiný objekt a do žebráckého kostela byl přesunut během následujícího století, zatímco oltářní obraz Panny Marie Karlovské vznikl na počátku 18. století přímo pro kostel sv. Vavřince. Podrobně se věnuji také sochám mnicha a biskupa, které určuji jako sv. Bernarda a sv. Augustina a spojuji je s bývalým proboštstvím Mariánská Týnice, datuji je do šedesátých let 18. století a autorství přisuzuji dílně Ignáce Františka Platzera. Za další přínos práce považuji to, že zevrubně zkoumá jednotlivé součásti mobiliáře a umožňuje tak čtenáři nahlédnout na umělecká díla poněkud skrytá a zapomenutá navzdory jejich kvalitám.

Přese vše však v bádání zůstávají větší či menší mezery. Byla bych ráda, kdyby byla nadále vyvíjena badatelská činnost, která by odhalila alespoň některé z nezodpovězených otázek. Velkou neobjasněnou oblastí je podoba jednotlivých fází výstavby a přestaveb kostela před posledním požárem roku 1780. Dalším tématem, které zůstává otevřené a rozhodně stojí za další zkoumání, je původ a autorství závěsných obrazů čtyř evangelistů, sv. Blažeje a sv. Františka Xaverského. Cenné by bylo i hlubší studium soch čtyř církevních otců na hlavním oltáři, zejména detailnější formální analýza a studium archivních pramenů ke kostelu sv. Karla Boromejského, odkud oltář se sochami pochází.

Pevně věřím, že práce inspiruje další badatele a nastíněné otázky nezůstanou nezodpovězené. Doufám, že tato bakalářská práce podnítl zájem odborníků i široké veřejnosti a že, ač kostel sv. Vavřince zevně nepůsobí příliš poutavě, cenná díla v něm skrytá nezůstanou známá pouze pravidelným účastníkům nedělních bohoslužeb.

Seznam zkratk

NA Národní archiv

APA Archiv pražského arcibiskupství

SOkA Státní okresní archiv

ÚOP Územní odborné pracoviště

NPÚ Národní památkový ústav

kart. karton

sign. signatura

inv. č. inventární číslo

fol. folium

nefol. nefoliováno

Seznam použitých pramenů a literatury

Prameny

Národní archiv

INVENTÁŘ 1743

NA, APA I, sign. D 85–90, kart. 2414, Inventáře Žebrák, Inventář z roku 1743.

INVENTÁŘ 1745

NA, APA I, sign. D 85–90, kart. 2414, Inventáře Žebrák, Inventář z roku 1745.

INVENTÁŘ 1752

NA, APA I, sign. D 85–90, kart. 2414, Inventáře Žebrák, Inventář z roku 1752.

INVENTÁŘ 1753

NA, APA I, sign. D 85–90, kart. 2414, Inventáře Žebrák, Inventář z roku 1753.

PRAESENTATUM 1765

NA, APA I, sign. D 34, kart. 1413, recepta I-II 1765, praesentatum 12. 2. 1765.

PRAESENTATUM 1779

NA, APA I, sign. D 46, kart. 1571, recepta II 1779, praesentatum 22. 2. 1779.

Státní okresní archiv Beroun

INVENTÁŘ 1691

SOkA Beroun, fond Archiv města Žebrák, sign. 4, kart. 5, inv. č. 470, Živnostenské, vojenské, církevní a školské věci 1638-1791, číselné rozmezí 1–68, (Účty kostela sv. Vavřince, 1654–1791, čís. rozm. 69-82), Inventář kostela z roku 1691.

INVENTÁŘ 1731–36

SOkA Beroun, fond Děkanský úřad Žebrák, kart. 1, inv. č. 37–51, Inventáře kostela, 1731–1884, Inventář z let 1731–1736.

INVENTÁŘ 1759

SOkA Beroun, fond Děkanský úřad Žebrák, kart. 1, inv. č. 37–51, Inventáře kostela, 1731–1884, Inventář z roku 1759.

INVENTÁŘ 1762

SOkA Beroun, fond Děkaný úřad Žebrák, kart. 1, inv. č. 37–51, Inventáře kostela, 1731–1884, Inventář z roku 1762.

INVENTÁŘ 1781

SOkA Beroun, fond Děkaný úřad Žebrák, kart. 1, inv. č. 37–51, Inventáře kostela, 1731–1884, Inventář z roku 1781.

INVENTÁŘ 1788

SOkA Beroun, fond Děkaný úřad Žebrák, kart. 1, inv. č. 37–51, Inventáře kostela, 1731–1884, Inventář z roku 1788.

SOkA Beroun, fond Děkaný úřad Žebrák, kart. 1, inv. č. 37–51, Inventáře kostela, 1731–1884, Inventář z roku 1792.

SOkA Beroun, fond Děkaný úřad Žebrák, kart. 1, inv. č. 37–51, Inventáře kostela, 1731–1884, Inventář z roku 1809.

INVENTÁŘ 1853

SOkA Beroun, fond Děkaný úřad Žebrák, kart. 1, inv. č. 37–51, Inventáře kostela, 1731–1884, Inventář z roku 1853.

INVENTÁŘ 1863

SOkA Beroun, fond Děkaný úřad Žebrák, kart. 1, inv. č. 37–51, Inventáře kostela, 1731–1884, Inventář z roku 1863.

Národní památkový ústav

NPÚ, ÚOP středních Čech v Praze, Archiv, sign. P 178, Dobroslav Líbal – Marie Heroutová – Ludmila Koběřská, *Žebrák. Stavebně historický průzkum historické části*, Praha 1978.

NPÚ, ÚOP středních Čech v Praze, Archiv, sign. RD 5946, Jarmil Plachý, *Restaurátorský záměr na transfer a restaurování sousoší sv. Jana Nepomuckého v Žebráku*, Praha 2018, s. 2.

NPÚ, ÚOP středních Čech v Praze, Archiv, sign. RD 5946, Jarmil Plachý, *Restaurátorská zpráva o transferu a restaurování sousoší sv. Jana Nepomuckého v Žebráku*, Praha 2019, s. 2.

Literatura

ČÁKA 1988

Jan Čáka, *Podbrdskem od městečka k městu*, Praha 1988.

DLABACZ 1815

Gottfried Johann Dlabacz, *Allgemeines historisches Künstler-Lexikon für Böhmen und zum Theil auch für Mähren und Schlesien*, Praha 1815.

GARKISCH

Miloš Garkisch, Historie zvonů v Žebráku a ve Zdicích, in: *Minulostí Berounska 11. Sborník státního okresního archivu v Berouně*, Beroun 2008, s. 72–85.

GASTON 1974

Robert Gaston, Vesta and the Martyrdom of St. Lawrence in the Sixteenth Century, *Journal of the Warburg and Courtauld Institutes*, vol. 37, 1974, s. 358–362.

HOROVÁ I. 1995

Anděla Horová (ed.), *Nová encyklopedie českého výtvarného umění. 1. A–M*, Praha 1995.

HOROVÁ II. 1995

Anděla Horová (ed.), *Nová encyklopedie českého výtvarného umění. 2. N–Ž*, Praha 1995.

HORYNA 1989

Mojmír Horyna, Sochaři okruhu Kiliána Ignáce Dientzenhofera, in: Idem (et al.), *Kilián Ignác Dientzenhofer a umělci jeho okruhu* (kat. výst.), Praha 1989, s. 97–145.

JŮNA 1931

Jindřich Jůna (red.), *Monografie Hořovicka a Berounska VI.: Místopis*, Hořovice 1931.

KAMENÍČKOVÁ 2011

Michaela Kameníčková, *Malířské práce Ignáce Raaba na Opavsku* (diplomová práce), Katedra dějin umění FF UP, Olomouc 2013.

KRSEK 1976

Ivo Krsek, *Tizian*, Praha 1976.

KUČA 2011

Karel Kuča, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Praha 2011.

KUTAL 1962

Albert Kutal, *České gotické sochařství 1350-1450*, Praha 1962.

MARSCH 2010

Angelika Marsch, *Friedrich Bernhard Werner 1690–1776. Corpus seiner europäischen Städteansichten, illustrierten Reisemanuskripte und der Topographien von Schlesien und Böhmen-Mähren*, Weissenhorn 2010.

MÜLLER 1925

Václav Müller, *Hrady Žebrák a Točnick a město Žebrák*, 1925.

PÁNEK – BENEŠ – LORENC 2010

Karel Pánek – Vladimír Beneš – František Lorenc, *Město Žebrák: rodáci a památky*, Žebrák 2010.

POCHE 1978

Emanuel Poche (red.), *Umělecké památky Čech 2 [K–O]*, Praha 1978.

POCHE 1982

Emanuel Poche (red.), *Umělecké památky Čech 4 [T–Z]*, Praha 1982.

PREISS 2003

Pavel Preiss, Slovo ke konferenci. Zčásti úvodem a zčásti závěrem, in: Petr Hrubý – Michaela Hrubá (edd.), *Barokní umění v severozápadních Čechách*, Ústí nad Labem 2003, s. 13–31.

ROYT 2011

Jan Royt, *Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století*, Praha 2011.

VAN DER SMAN 2005

Gert Jan van der Sman, Dutch and Flemish Printmakers in Rome 1565–1600, *Print Quarterly*, No. 3, Vol. 22, September 2005, s. 251–264.

SÝKOROVÁ 1996

Marcela Sýkorová, *Maliřské dílo Františka Lichtenreitera* (diplomová práce), FF UK, Praha 1996.

ŠRONĚK 1997

Michal Šroněk, *Pražští malíři 1600–1656*, Praha 1997.

ŠRONĚK 2006

Michal Šroněk, *Jan Jiří Heinsch. Malíř barokní zbožnosti* (kat. výst.), Praha 2006.

TOMAN 1993

Prokop Toman, *Nový slovník československých výtvarných umělců II*, Ostrava 1993.

VLČEK 1998

Pavel Vlček, Kostel sv. Cyrila a Metoděje (dříve kostel sv. Karla Boromejského), in: Růžena Bařková (ed.), *Umělecké památky Prahy. Nové Město, Vyšehrad, Vinohrady (Praha I)*, Praha 1998, s. 95-98.

VLNAS 2001

Vít Vlnas (ed.), *Sláva barokní Čechie. Umění, kultura a společnost 17. a 18. století*, Praha 2001.

VOREL I. 1886

Ludvík Vorel, *Pamětní kniha královského komorního města Žebráku. Díl první: část historická*, Praha 1886 (Přepsáno Oldřichem Müllerem roku 1953, uloženo na městském úřadě, dostupné na <https://www.zebrak.cz/vorlova%2Dkronika/ms-4609/p1=4609>).

VOREL II. 1886

Ludvík Vorel, *Pamětní kniha královského komorního města Žebráku. Díl druhý: část místopisná*, Praha 1886 (Přepsáno Oldřichem Müllerem roku 1953, uloženo na městském úřadě, dostupné na <https://www.zebrak.cz/vorlova%2Dkronika/ms-4609/p1=4609>).

VYDROVÁ – SEDLÁČKOVÁ 1938

Jiřina Vydrová – Ema Sedláčková, *Umění v Čechách XVII.–XVIII. století. Pražské baroko 1600–1800* (kat. výst.), Praha 1938.

ZAJAČIKOVÁ 2010

Veronika Zajačiková, *Ikonografie a ikonologie sochařské výzdoby křížovnického kostela sv. Františka Serafinského v Praze* (diplomová práce), Katedra dějin umění FF UP, Olomouc 2010.

ZVONAŘ 2002

Ladislav Zvonař, *Děkani, faráři a administrátoři kostela sv. Vavřince v Žebráce: Kněží rodáci*, Žebrák 2002.

ZVONAŘ 2004

Ladislav Zvonař, *Žebrák: Děkanský kostel sv. Vavřince*, Žebrák 2004.

ZVONAŘ 2010

Ladislav Zvonař, *Historie kostelů Římskokatolické farnosti Žebrák*, Žebrák 2010.

Seznam vyobrazení

Pokud není uvedeno jinak, fotografie pořídila autorka práce, Hana Kořánová.

1. Friedrich Bernhard Werner, Hrad a město Žebrák, 1715. Reprofoto: Angelika Marsch, *Friedrich Bernhard Werner 1690–1776. Corpus seiner europäischen Städteansichten, illustrierten Reisemanuskripte und der Topographien von Schlesien und Böhmen-Mähren*, Weißenhorn 2010, s. 500.
2. Žebrák, plán města z roku 1770, reprodukce ve stavebně-historickém průzkumu. Místo uložení: NPÚ, ÚOP středních Čech v Praze, Archiv.
3. SOkA Beroun, fond Děkanský úřad Žebrák, kart. 1, inv. č. 37–51, Inventáře kostela, 1731–1884, Inventář z let 1731–1736, fol. 1v.
4. SOkA Beroun, fond Děkanský úřad Žebrák, kart. 1, inv. č. 37–51, Inventáře kostela, 1731–1884, Inventář z let 1731–1736, fol. 2v.
5. SOkA Beroun, fond Děkanský úřad Žebrák, kart. 1, inv. č. 37–51, Inventáře kostela, 1731–1884, Inventář z roku 1759, fol. 1v.
6. SOkA Beroun, fond Děkanský úřad Žebrák, kart. 1, inv. č. 37–51, Inventáře kostela, 1731–1884, Inventář z roku 1759, fol. 2v.
7. Žebrák, kostel sv. Vavřince, pohled od severozápadu. Foto: katalog NPÚ, <https://pamatkovykatalog.cz/kostel-sv-vavrince-2150172>, vyhledáno 16. 7. 2023.
8. Žebrák, kostel sv. Vavřince, pohled od jihozápadu. Foto: Milan Caha, <https://www.hrady.cz/kostel-sv-vavrince-zebrak/galerieio/78506>, vyhledáno 16. 7. 2023.
9. Žebrák, kostel sv. Vavřince, pohled od jihovýchodu. Foto: Milan Caha, <https://www.hrady.cz/kostel-sv-vavrince-zebrak/galerieio/78506>, vyhledáno 16. 7. 2023.
10. Žebrák, kostel sv. Vavřince, interiér, pohled z podkruchtí k hlavnímu oltáři.
11. Žebrák, kostel sv. Vavřince, interiér, pohled k západnímu chóru.
12. Žebrák, kostel sv. Vavřince, interiér, pohled ke kruchtě na východě.
13. Hlavní oltář sv. Karla Boromejského, 1736, dřevo se zlacením a mramorováním, Žebrák, kostel sv. Vavřince, chór.
14. František Lichtenreiter, Apoteóza sv. Karla Boromejského, 1736, olej, plátno, 450 x 268 cm, Žebrák, kostel sv. Vavřince, hlavní oltář.
15. František Lichtenreiter, Otevřené nebe s anděly, 1736, olej, plátno, asi 127 x 162 cm, Žebrák, kostel sv. Vavřince, západní stěna podkruchtí.

16. Matěj Václav Jäckel (dílna) (?), Sv. Augustin, 1736 (?), štafírované a zlacené dřevo, asi 220 cm, Žebrák, kostel sv. Vavřince, hlavní oltář.
17. Matěj Václav Jäckel (dílna) (?), Sv. Řehoř Veliký, 1736 (?), štafírované a zlacené dřevo, asi 200 cm, Žebrák, kostel sv. Vavřince, hlavní oltář.
18. Matěj Václav Jäckel (dílna) (?), Sv. Ambrož, 1736 (?), štafírované a zlacené dřevo, asi 210 cm, Žebrák, kostel sv. Vavřince, hlavní oltář.
19. Matěj Václav Jäckel (dílna) (?), Sv. Jeroným, 1736 (?), štafírované a zlacené dřevo, asi 190 cm, Žebrák, kostel sv. Vavřince, hlavní oltář.
20. Matěj Václav Jäckel, Sv. Augustin, 1700–1701, bíle lakované dřevo, Praha, kostel sv. Františka Serafinského, hlavní oltář. Reprofoto: Veronika Zajačiková, *Ikonografie a ikonologie sochařské výzdoby křižovnického kostela sv. Františka Serafinského v Praze* (diplomová práce), FF UP, Olomouc 2010, s. 87.
21. František Karel Seeblumer (?), Umučení sv. Vavřince, osmdesátá léta 17. století (?), olej, plátno, výřez rámu asi 280 x 140 cm, Žebrák, kostel sv. Vavřince, chór.
22. Cornelis Cort, Umučení sv. Vavřince, 1571, rytina, 50,3 x 34,9 cm, The Metropolitan Museum of Art in New York. Foto: The Metropolitan Museum of Art in New York, <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/356246>, vyhledáno 16. 7. 2023.
23. František Karel Seeblumer (?), Nejsvětější Trojice, osmdesátá léta 17. století (?), olej, plátno, výřez rámu 165 x 93 cm, Žebrák, kostel sv. Vavřince, chór.
24. Oltář sv. Jana Nepomuckého, po 1765, dřevo, zlacení, polychromie, mramorování, Žebrák, kostel sv. Vavřince, jižní stěna hlavní lodi.
25. Sv. Jan Nepomucký, první čtvrtina 18. století (?), olej, plátno, výřez rámu asi 171 x 146 cm, Žebrák, kostel sv. Vavřince, jižní stěna hlavní lodi, oltář sv. Jana Nepomuckého.
26. Oltář Panny Marie, před 1691, dřevo, polychromie, zlacení, Žebrák, kostel sv. Vavřince, jižní stěna hlavní lodi.
27. Oltář Panny Marie Karlovské, přelom 17. a 18. století (?), dřevo, štafírování, zlacení, Žebrák, kostel sv. Vavřince, jižní strana vítězného oblouku.
28. Panna Marie Karlovská, počátek 18. století (?), olej, plátno, výřez rámu asi 210 x 125 cm, Žebrák, kostel sv. Vavřince, oltář Panny Marie Karlovské.
29. Oltář Nejsvětějšího Srdce Páně, 1779, dřevo, zlacení, polychromie, mramorování, Žebrák, kostel sv. Vavřince, severní strana hlavní lodi.

30. Ignác Raab, Nejsvětější Srdce Páně, 1779, olej, plátno, výřez rámu asi 142 x 94 cm, Žebrák, kostel sv. Vavřince, oltář Nejsvětějšího Srdce Páně.
31. Ignác František Platzer (dílna) (?), Sv. Bernard (?), šedesátá léta 18. století (?), dřevo, štafírování, asi 170 cm, Žebrák, kostel sv. Vavřince, pilastr při jižní stěně hlavní lodi.
32. Ignác František Platzer (dílna) (?), Sv. Augustin (?), šedesátá léta 18. století (?), dřevo, štafírování, zlacení, asi 210 cm, Žebrák, kostel sv. Vavřince, pilastr při severní stěně hlavní lodi.
33. Sv. Anna Samotřetí, okolo 1700, dřevo, polychromie, asi 100 cm, Žebrák, kostel sv. Vavřince, pilastr při jižní stěně hlavní lodi.
34. Sv. Matouš, okolo 1750 (?), olej, plátno, výřez rámu 102 x 87 cm, Žebrák, kostel sv. Vavřince, chór.
35. Sv. Marek, okolo 1750 (?), olej, plátno, výřez rámu 102 x 87 cm, Žebrák, kostel sv. Vavřince, chór.
36. Sv. Lukáš, okolo 1750 (?), olej, plátno, výřez rámu 102 x 87 cm, Žebrák, kostel sv. Vavřince, chór.
37. Sv. Jan Evangelista, okolo 1750 (?), olej, plátno, výřez rámu 102 x 87 cm, Žebrák, kostel sv. Vavřince, chór.
38. Žehnající Kristus, okolo 1700 (?), olej, plátno, výřez rámu 220 x 110 cm, Žebrák, kostel sv. Vavřince, severní stěna podkruchtí.
39. Smrt Františka Xaverského, 2. polovina 18. století, olej, plátno, výřez rámu asi 130 x 83 cm, Žebrák, kostel sv. Vavřince, západní stěna jižního pilíře v podkruchtí.
40. Sv. Blažej, před 1700 (?), olej, plátno, výřez rámu 155 x 112 cm.
41. Ignác Platzer (dílna) (?), sochařská výzdoba kazatelny, šedesátá léta 18. století (?), dřevo, štafírování, zlacení, Žebrák, kostel sv. Vavřince, severní strana vítězného oblouku.
42. Ignác Platzer (dílna) (?), církevní otcové na stříšce kazatelny, šedesátá léta 18. století (?), dřevo, štafírování, zlacení, Žebrák, kostel sv. Vavřince, severní strana vítězného oblouku.
43. Ignác Platzer (dílna) (?), varhanní skříň, šedesátá léta 18. století (?), dřevo, zlacení, Žebrák, kostel sv. Vavřince, kruchta.

Obrazová příloha

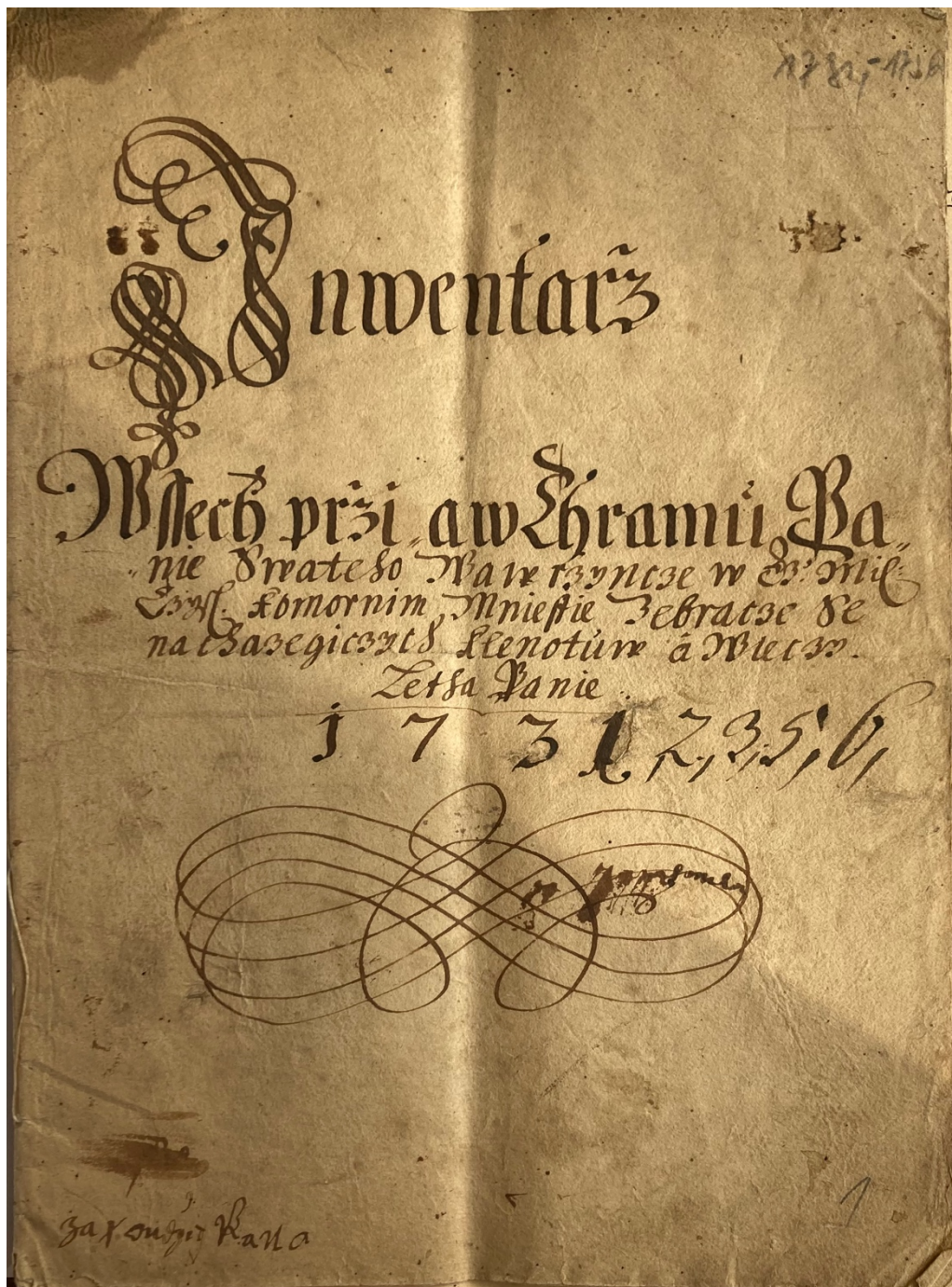

Obr. 1: Friedrich Bernhard Werner, Hrad a město Žebrák, 1715.

Obr. 2: Plán města v roce 1770

Obr. 3: Inventář z let 1731–36

†

Przednie wotebo? Stramiu Panie od Francis
Kolejny graute

Dwójna dubowa o zapaditym Janu
 tem Nijom Kuloirich, a slyde
 Wray, gony, po rozwiragj, o slyma
 Janu, ty dolo anafony o slyg-buuy . . . 1.
 Wluty go idow Francis Kozbanij Ora
 ty Kawiury . . . 1.
 Wodum Kladuiny dubowa o tabulku
 o Janu tem Nijom a Janu . . . 1.
 Roblizek Miodowy na Dworiznaui Wodu
 na polezanyu Zaku wysygy . . . 1.
 Janek Kozowy pro Jhoirauy Jozog.
 slyg Klyglu . . . 1.
 tabulka Dworizna Modra, na uiz za
 tem uaciano Muouoynt odpufty . . . 1.

Pelt. Altar: Kwatebo Wawrozintze Kozdil
 uuy Figuramy Swatyh a Kozbanij Kozlancuyuy
 ozdoby . . . 1.

Nawiim Tabernaculum Ezeru
 Malowana a Kozlancuona, o Janu tem
 Nij, kom, a Janu . . . 1.
 Crucifix Dworizny . . . 1.
 Purificatorium yzguowor malo . . . 1.
 Dworizny yzguowog . . . 6.
 Wozary Dworizny . . . 2.
 Antipend. o Dworizny a zlytko, da
 ma sly Dworizna Kozuy od slyg
 Jana dylana figaly Jarowaw . . . 1.

Obr. 4: Inventář z let 1731–36

1759

Inventarium

De Ecclesia Decanalis Zebzacensis rerumque
ejus tam mobilium, quam immobilium ac Jurium
ad hanc Ecclesiam pertinentium necnon
Capelle publice Sti. Rochi in eadem Civitate Zebra-
censi, item Capelle publice Sti. Martini in Huf-
tali ejusdem Civitatis, item Confraternitatis Sta-
Barbara Virginis, et chaotyris, cui incorporata est
Confraternitas Litteratorum in Civitate Zebzacensi,
item rerum tam mobilium, quam immobilium ad
Decanatum Zebzacensem pertinentium, item Ecclesiam
Commendam Zelicensis et rerum tam mobilium
quam immobilium, ac Jurium ad hanc Ecclesiam
pertinentium item rerum tam mobilium, quam immo-
bilium ad Domum Zelicensem, quondam Parochial-
em, nunc Capellam Localem pertinentium, item
Capelle publice Sti. Joannis Baptistae in monte

Veliz
Anno 1759

Obr. 5: Inventář z roku 1759

Inventarium

Patronus ad hanc Ecclesiam, sub titulo Sⁱ. Laurentij p^{ro}f.
 entans est modernus Augustissimus Imperator Romanorum.
 Franciscus I^{mus}

Ecclesia hæc habet Cimetorium duabus portis clausum, ac muro
 cinctum, in quo osarium, ac locus pro parvulis non baptisatis
 tumulandis reperitur.

Intus spectantur, Ara Major, et quinque Minores, Major ante
 quam perpetuo lampas ardet, Sⁱ. Laurentij chorijus præferens
 in fronte Imaginem S^{an}cte Trinitatis, quam etiam statua S^{an}c.
 Lubonilla, et S^{an}c. Wenceslai extornant, post Aram constructum
 Confessionale.

Minor una ad cornu Evangelij Sⁱ. Joannis Nepomuceni cuius effi.
 gies quinque stellis rubei coloris vitro formatis radiat, ac variis
 argenteis numismatibus, est decorata penes quam prostat ambona
 pro prædicando verbo Dei, et penes hanc baptisterium subsistit.

Altera ad cornu Epistolæ, Sⁱ. Josephi Salvatoris Nutritij, ubi etiam
 Salutatio visitur Angelica.

Tertia magis deorsum à sinistris Ara majoris S^{an}cte Virginis Mariae,
 cuius brachio dextro innititur Proles Sacerrima.

Quarta eregione hujus, Ad Barbaræ Virginis, et Martyris, cuius

Confraternitas huc existit: in hac imagine castri imperialis anni 1757, et duo p^{ro} p^{ro} p^{ro}

Quinta est Salvatoris Christi Domini cruci affixæ opere Artis statu
 arie perbelle formata, infra Sta Anna sub vitro conspiciatur, huc
 Ara contiguum est Confessionale.

Portabilia ab Episcopo consecrata habet

Cruces in funeribus præferendas

Crucifixos lignos

Vexilla parva pro Processionibus

Vexilla militaria

Lucernas

4

2

2

2

3

4

Obr. 6: Inventář z roku 1759

Obr. 7: Žebrák, kostel sv. Vavřince, pohled od severozápadu

Obr. 8: Žebrák, kostel sv. Vavřince, pohled od jihozápadu

Obr. 9: Žebrák, kostel sv. Vavřince, pohled od jihovýchodu

Obr. 10: Žebrák, kostel sv. Vavřince, interiér, pohled z podkruchtí k hlavnímu oltáři

Obr. 11: Žebrák, kostel sv. Vavřince, interiér, pohled k západnímu chóru

Obr. 12: Žebrák, kostel sv. Vavřince, interiér, pohled k východní kruchtě

Obr. 13: Žebrák, kostel sv. Vavřince, západní chór, hlavní oltář sv. Karla Boromejského

Obr. 14: František Lichtenreiter, Apoteóza sv. Karla Boromejského, 1736, olej, plátno, Žebrák, kostel sv. Vavřince, hlavní oltář

Obr. 15: František Lichtenreiter, Otevřené nebe s anděly, 1736, olej, plátno, Žebrák, kostel sv. Vavřince, západní stěna podkruchť

Obr. 16: Matěj Václav Jäckel (dílna) (?), Sv. Augustin, 1736 (?), štafirované a zlacené dřevo, Žebrák, kostel sv. Vavřince, hlavní oltář

Obr. 17: Matěj Václav Jäckel (dílna) (?), Sv. Řehoř Veliký, 1736 (?), štafirované a zlacené dřevo, Žebrák, kostel sv. Vavřince, hlavní oltář

Obr. 18: Matěj Václav Jäckel (dílna) (?), Sv. Ambrož, 1736 (?), štafírované a zlacené dřevo, Žebrák, kostel sv. Vavřince, hlavní oltář
Obr. 19: Matěj Václav Jäckel (dílna) (?), Sv. Jeroným, 1736 (?), štafírované a zlacené dřevo, Žebrák, kostel sv. Vavřince, hlavní oltář

Obr. 20: Matěj Václav Jäckel, Sv. Augustin, 1700–1701, bíle lakované dřevo, Praha, kostel sv. Františka Serafinského, hlavní oltář

Obr. 21: František Karel Seeblumer (?), Umučení sv. Vavřince, osmdesátá léta 17. století (?), olej, plátno, Žebrák, kostel sv. Vavřince, chór

Obr. 22: Cornelis Cort, *Umučení sv. Vavřince*, 1571, rytina, 50,3 x 34,9 cm

Obr. 23: Karel Seebumer (?), Nejsvětější Trojice, osmdesátá léta 17. století (?), olej, plátno, Žebrák, kostel sv. Vavřince, chór

Obr. 24: Oltář sv. Jana Nepomuckého, po 1765, dřevo, zlacení, polychromie, mramorování, Žebrák, kostel sv. Vavřince, jižní stěna hlavní lodi

Obr. 25: Sv. Jan Nepomucký, první čtvrtina 18. století (?), olej, plátno, Žebrák, kostel sv. Vavřince, oltář sv. Jana Nepomuckého

Obr. 26: Oltář Panny Marie, před 1691, dřevo, polychromie, zlacení, Žebrák, kostel sv. Vavřince, jižní stěna hlavní lodi

Obr. 27: Oltář Panny Marie Karlovské, přelom 17. a 18. století (?), dřevo, štafírování, zlacení, Žebrák, kostel sv. Vavřince, jižní strana vítězného oblouku

Obr. 28: Panna Marie Karlovska, počátek 18. století (?), olej, plátno, výřez rámu asi 210 x 125 cm, Žebrák, kostel sv. Vavřince, oltář Panny Marie Karlovské

Obr. 29: Oltář Nejsvětějšího Srdce Páně, 1779, dřevo, zlacení, polychromie, mramorování, Žebrák, kostel sv. Vavřince, severní stěna hlavní lodi

Obr. 30: Ignác Raab, Nejsvětější Srdce Páně, 1779, olej, plátno, Žebrák, kostel sv. Vavřince, oltář Nejsvětějšího Srdce Páně

Obr. 31: Ignác František Platzer (dílna) (?), Sv. Bernard (?), šedesátá léta 18. století (?), dřevo, štafírování, zlacení, Žebrák, kostel sv. Vavřince, pilastr při jižní stěně hlavní lodi

Obr. 32: Ignác František Platzer (dílna) (?), Sv. Augustin (?), šedesátá léta 18. století (?), dřevo, štafírování, zlacení, Žebrák, kostel sv. Vavřince, pilastr při severní stěně hlavní lodi

Obr. 33: Sv. Anna Samotřetí, okolo 1700, dřevo, polychromie, Žebrák, kostel sv. Vavřince, pilastr při jižní stěně hlavní lodi

Obr. 34: Sv. Matouš, okolo 1750 (?), olej, plátno, Žebrák, kostel sv. Vavřince, chór

Obr.35: Sv. Marek, okolo 1750 (?), olej, plátno, Žebrák, kostel sv. Vavřince, chór

Obr. 36: Sv. Lukáš, okolo 1750 (?), olej, plátno, Žebrák, kostel sv. Vavřince, chór

Obr. 37: Sv. Jan Evangelista, okolo 1750 (?), olej, plátno, Žebrák, kostel sv. Vavřince, chór

Obr. 38: Žehnající Kristus, okolo 1700 (?), olej, plátno, Žebrák, kostel sv. Vavřince, severní stěna podkruchtí

Obr. 39: Smrt Františka Xaverského, 2. polovina 18. století, olej, plátno, Žebrák, kostel sv. Vavřince, západní stěna jižního pilíře v podkruchtí

Obr. 40: Sv. Blažej, před 1700 (?), olej, plátno, Žebrák, kostel sv. Vavřince, chór

Obr. 41: Ignác Platzer (dílna) (?), sochařská výzdoba kazatelny, šedesátá léta 18. století (?), dřevo, štafírování, zlacení, Žebrák, kostel sv. Vavřince, severní strana vítězného oblouku

Obr. 41: Ignác Platzer (dílna) (?), církevní otcové na stříšce kazatelny, šedesátá léta 18. století (?), dřevo, štafirování, zlacení, Žebrák, kostel sv. Vavřince, severní strana vítězného oblouku

Obr.42: Ignác Platzer (dílna) (?), varhanní skříň, šedesátá léta 18. století (?), dřevo, zlacení, Žebrák, kostel sv. Vavřince, kruchta

Anotace

Jméno a příjmení:	Hana Kořánová
Katedra:	Katedra dějin umění
Vedoucí práce:	Mgr. Zuzana Macurová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2023

Název práce:	Podoba kostela sv. Vavřince v Žebráku a jeho mobiliáře v průběhu 17. a 18. století
Název v angličtině:	The forms of the Church of St. Lawrence in Žebrák and its furniture during the 17th and 18th centuries
Anotace práce:	Bakalářská práce pojednává o měnících se podobách kostela sv. Vavřince ve městě Žebrák a jeho vybavení v průběhu 17. a 18. století. Zaměřuje se především na kostelní mobiliář, který zkoumá pomocí archivních pramenů. Text zahrnuje také krátké shrnutí stavební historie kostela a popis jeho architektury. Hlavní součástí práce je katalog, který podrobuje vybrané části uměleckého vybavení formální a stylové analýze, také se snaží upřesnit některé dosud uváděné údaje o původech, datacích a autorstvích určitých uměleckých děl.
Klíčová slova:	Kostel sv. Vavřince, Žebrák, baroko, mobiliář, oltáře, malby, sochy
Anotace práce v angličtině:	The bachelor's thesis discusses the changing forms of the church of St. Lawrence in the town of Žebrák and its equipment during the 17th and 18th centuries. It focuses primarily on church

	furniture, which it examines using archival sources. The text also includes a short summary of the church's construction history and a description of its architecture. The main part of the work is a catalogue, which subjects selected pieces of art equipment to a formal and stylistic analysis, and also tries to specify some of the previously reported data on the origins, dating and authorship of certain artworks.
Klíčová slova v angličtině:	The Church of St Lawrence, Žebrák, baroque, furniture, altars, paintings, sculptures
Přílohy vázané v práci:	Obrazová příloha (34 stran)
Rozsah práce:	102 stran (115 904 znaků)
Jazyk práce:	Čeština